

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKOS ZINĀTŅU KATEDRA

KRIMINĀLATBILDĪBAS NOILGUMS

BAKALAURA DARBS

Autore: **Inese Ūpe**

Studenta apliecības Nr.: iu06008

Darba vadītājs: Mg.iur. Evija Vīnkalna

RĪGA 2019

ANOTĀCIJA

Bakalaura daba temats ir - Kriminālatbildības noilgums. Darba aktualitāti raksturo sabiedrības pievērstā uzmanība kriminālatbildības noilguma iespējamajai neatbilstībai soda mērķim un krimināltiesību principiem.

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt kriminālatbildības noilguma būtību; noskaidrot, vai šībrīža kriminālatbildības noilguma regulējums Krimināllikumā, ar tajā noteiktajiem noilguma termiņiem, ir atbilstošs soda mērķim un krimināltiesību principiem; analizēt kriminālatbildības noilguma vēsturisko attīstību un mūsdienu problemātiku regulējuma piemērošanā; sniegt secinājumus un priekšlikumus piemērotāka regulējuma ieviešanai.

Bakalaura darba uzdevumi:

- 1) izpētīt kriminālatbildības noilguma jēdziena būtību un vēsturisko attīstību;
- 2) noskaidrot, vai kriminālatbildības noilgums atbilst soda mērķim un krimināltiesību pamatprincipiem;
- 3) salīdzināt citu valstu regulējumus ar Latvijas Republikas regulējumu;
- 4) izvirzīt problēmjautājumu iespējamus risinājumus.

Bakalaura darbs izstrādāts, balstoties uz tiesību doktrīnā paustajām atziņām, juridisko literatūru, publikācijām, Latvijas Republikas un ārvalstu normatīvajiem aktiem, juridiskās prakses materiāliem.

Pamatojoties uz veikto pētījumu, autore izsaka secinājumus un priekšlikumus.

Atslēgvārdi: noilgums, kriminālatbildība, soda mērķis, krimināltiesību principi, problemātika.

ANNOTATION

The subject of the thesis is – The Criminal Liability Limitation Period. The topic can be characterized by the public's attention drawn upon the possible inconsistencies among the limitation period of criminal liability and the purpose of the punishment, as well as the principles of criminal law.

The aim of the thesis is to research the essence of the limitation of criminal liability; to determine whether the current statute of limitations on criminal liability in the Criminal Law, with its limitation periods, is consistent with the purpose of the punishment and the principles of criminal law; to analyze the historical development of the limitation of criminal liability and present problems of application of the regulation; provide conclusions and proposals for a better regulation.

The tasks of the Bachelor's thesis are:

- 1) to research the essence of the limitation of criminal liability and its historical development;
- 2) to determine whether the statute of limitations of criminal liability is consistent with the purpose of the punishment and the principles of criminal law;
- 3) compare other country criminal codes and penal codes with the Latvian criminal code;
- 4) to propose possible solutions for a better regulation.

Bachelor's thesis has been developed on the basis of legal doctrine, legal literature, publications, laws of the Republic of Latvia and foreign countries, legal practice materials.

On the basis of the research carried out, the author sets out conclusions and proposals.

Keywords: limitation period, criminal liability, purpose of punishment, principles of criminal law, problem.

SATURS

IEVADS	5
1. KRIMINĀLATBILDĪBAS NOILGUMA INSTITŪTA VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA LATVIJAS TERITORIJĀ	7
1.1. KRIMINĀLATBILDĪBAS NOILGUMA REGULĒJUMS 1903.GADA SODU LIKUMOS	8
1.2. KRIMINĀLATBILDĪBAS NOILGUMA REGULĒJUMS 1933.GADA SODU LIKUMĀ	9
1.3. KRIMINĀLATBILDĪBAS NOILGUMA REGULĒJUMS KPFSR 1926.GADA KRIMINĀLKODEKSĀ 11	
1.4. KRIMINĀLATBILDĪBAS NOILGUMA REGULĒJUMS LATVIJAS PSR KRIMINĀLKODEKSĀ.....	12
2. KRIMINĀLATBILDĪBAS NOILGUMA RAKSTUROJUMS.....	16
2.1. KRIMINĀLATBILDĪBAS NOILGUMA JĒDZIENS.....	16
2.2. KRIMINĀLATBILDĪBAS NOILGUMA REGULĒJUMS KRIMINĀLLIKUMĀ.....	17
2.3. KRIMINĀLATBILDĪBAS NOILGUMA TERMIŅA SĀKUMS UN BEIGAS	20
2.4. KRIMINĀLATBILDĪBAS NOILGUMA TERMIŅA PĀRTRAUKŠANA	25
2.5. KRIMINĀLATBILDĪBAS NOILGUMA IESTĀŠANĀS SEKAS	26
3. KRIMINĀLATBILDĪBAS NOILGUMA ATBILSTĪBA SODA MĒRĶIM UN KRIMINĀLTIESĪBU PRINCIPIEM	31
3.1. KRIMINĀLATBILDĪBAS NOILGUMA ATBILSTĪBA SODA MĒRĶIM	31
3.2. KRIMINĀLATBILDĪBAS NOILGUMA ATBILSTĪBA KRIMINĀLTIESĪBU PRINCIPIEM	37
4. KRIMINĀLATBILDĪBAS NOILGUMA REGULĒJUMS CITĀS VALSTĪS.....	46
4.1. KRIMINĀLATBILDĪBAS NOILGUMA REGULĒJUMS KRIEVIJAS FEDERĀCIJĀ.....	46
4.2. KRIMINĀLATBILDĪBAS NOILGUMA REGULĒJUMS BALKRIEVIJAS REPUBLIKĀ.....	48
4.3. KRIMINĀLATBILDĪBAS NOILGUMA REGULĒJUMS LIETUVAS REPUBLIKĀ.....	49
4.4. KRIMINĀLATBILDĪBAS NOILGUMA REGULĒJUMS IGAUNIJAS REPUBLIKĀ.....	50
KOPSAVILKUMS.....	53
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI.....	55
DOKUMENTĀRĀ LAPA	60

IEVADS

Kriminālbildības noilgums ir viens no veidiem, kā personu, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, var atbrīvot no kriminālbildības un soda. Tas ir veids, kas tieši paredzēts likumā. Kriminālbildības noilgumam, atkarībā no noziedzīga nodarījuma kategorijas, Krimināllikumā¹ (turpmāk KL) ir noteikti dažādi termiņi, kas petrunīgi vērtēti no sabiedrības, tiesībzinātnieku un pat valdības puses.

Iekšlietu ministrs Sandis Ģirģens, savā 2019.gada 26.jūnija vēstulē, tieslietu ministram Jānim Bordānam norādījis par esošo problemātiku attiecībā uz kriminālbildības noilguma štrīža regulējumu, proti, tajā tika izteikts šāds priekšlikums – “Lai sasniegtu soda mērķi, aizsargājot sabiedrības drošību, atjaunojot taisnīgumu un atturot personas no noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas, rosinu Tieslietu ministriju uzsākt diskusiju ar krimināltiesību speciālistiem par kriminālbildības noilguma termiņu pārskatīšanu un pagarināšanu”.² Iekšlietu ministra ieskatā esošais kriminālbildības noilguma regulējums neatbilst ne soda mērķim, ne krimināltiesību principiem.

Vienaldzīga pret šo problēmu nav arī daļa Latvijas sabiedrības, ko apliecina dažādas aktivitātes, piemēram, sabiedrības iniciatīvu platformā ManaBalss.lv ir nodota balsošanai iniciatīva “Kriminālbildības noilgums ir jāatceļ”. Tās pārstāve Krista Milberga pauž savu uzskatu, ka “ir skaidrs, ka demokrātiskas valsts tiesību sistēma, kurā kriminālbildībai ir noilgums, darbojas noziedzības pasaules interesēs un tādējādi grauj demokrātiskas valsts pamatus.[...] Noilguma institūts iedibina pamieru starp demokrātiskas valsts tiesību sistēmu un noziedzīgo pasauli, un arvien biežāk pat nav saprotams, kurš ir kura pusē, jo tam nav jēgas – noilgums izglābs gan likumsargus no darba un pienākuma noskaidrot patiesību, gan noziedzīgās pasaules darboņus no atbildības. [...]Tikai kriminālbildības noilguma atcelšana būs skaidra zīme, ka mūsu valsts ir uzsākusi nesamierināmu demokrātiskas iekārtas karu par savu pastāvēšanu ar noziedzīgo pasauli, kuras taustekņi iestiepušies visos valsts varas atzaros un tās maigākās izpausmes ir bezdarbība, nolaidība un izlikšanās. Un tad likumsargi pagūs savākt pierādījumus un tiesas izskatīt kriminālprocesus saprātīgos termiņos, spriežot taisnīgu sodu nevis sodu mīkstinot, aizbildinoties ar kaut kādiem termiņiem, nemaz nerēķinoties ar taisnīga soda nenovēršamības prasību, lai tiesiska valsts vispār būtu iespējama”.³

¹ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [20.09.2019.red.]

² Iekšlietu ministrs: kriminālbildības noilguma termiņi nesekmē soda mērķu sasniegšanu.

Pieejams: http://www.iem.gov.lv/lat/aktualitates/informacija_medijiem/?doc=42099 [aplūkots 14.09.2019.]

³ Kriminālbildības noilgums ir jāatceļ. Pieejams: <https://manabalss.lv/kriminalatbildibas-noilgums-ir-jaatcel/show> [aplūkots 22.09.2019.]

Ņemot vērā iepriekšminēto, autore uzskata, ka jautājums par kriminālatbildības noilguma šībrīža regulējuma nepilnībām ir aktuāls un pētīšanas vērts.

Kā pētāmās problēmas iezīmējas šādi jautājumi:

- 1) vai kriminālatbildības noilguma termiņi ir pietiekami gari?
- 2) vai vispār kriminālatbildības noilguma institūts ir nepieciešams?
- 3) vai kriminālatbildības noilguma regulējums atbilst soda mērķim un krimināltiesību principiem?
- 4) vai ir vēl kādas nepilnības, kuras varētu novērst pilnveidojot regulējumu?

Darba mērķis ir izpētīt kriminālatbildības noilguma būtību; noskaidrot, vai šībrīža kriminālatbildības noilguma regulējums Krimināllikumā, ar tajā noteiktajiem noilguma termiņiem, ir atbilstošs soda mērķim un krimināltiesību principiem; analizēt kriminālatbildības noilguma vēsturisko attīstību un mūsdienu problemātiku regulējuma piemērošanā; sniegt secinājumus un priekšlikumus piemērotāka regulējuma ieviešanai.

Lai varētu sasniegt izvirzīto mērķi, uzdevumi ir izpētīt kriminālatbildības noilguma jēdziena būtību un vēsturisko attīstību, noskaidrot, vai kriminālatbildības noilgums atbilst soda mērķim un krimināltiesību principiem, apskatīt ārvalstu regulējumu saistībā ar kriminālatbildības noilgumu, kā arī izvirzīt problēmjautājumu iespējamus risinājumus.

Darba mērķa un uzdevumu sasniegšanai izmantotas šādas pētniecības metodes: vēsturiskā metode, aprakstošā metode, salīdzinošā metode, analītiskā metode, pētīšanas metode un indukcijas metode.

Bakalaura darbs sastāv no četrām nodaļām un to apakšnodaļām. Pirmajā nodaļā autore izpētīs kriminālatbildības noilguma regulējuma vēsturisko attīstību Latvijas teritorijā, otrajā nodaļā izanalizēs šībrīža regulējumu un noskaidros kriminālatbildības noilguma būtību, trešajā nodaļā tiks analizēts jautājums, vai šībrīža regulējums atbilst soda mērķim un krimināltiesību principiem, un ceturtajā nodaļā autore apskatīs ārvalstu regulējumu, lai saprastu kopīgo un atšķirīgo salīdzinājumā ar Latvijas Republikas regulējumu.

1. KRIMINĀLATBILDĪBAS NOILGUMA INSTITŪTA VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA LATVIJAS TERITORIJĀ

“1918.gada 6.decembrī Latvijas Tautas Padome atstāja spēkā Latvijā okupācijas varas ieviestos 1903.gada Sodu likumus. Arī pēc padomju varas padzīšanas Tautas Padome ar 1919.gada 5.decembra likumu noteica, ka Latvijā ir spēkā visi Krievijas likumi, kas nav atcelti Latvijā. [...] 1903. gada Sodu likumi ar Saeimas vēlāk izdarītajiem grozījumiem bija spēkā Latvijas teritorijā līdz 1933.gada 1.augustam, kad tos aizstāja Latvijas brīvvalsts pirmais krimināllikums – Sodu likums, kurš tika izstrādāts uz 1903.gada Krievijas Sodu likumu bāzes. [...] Sodu likums bija spēkā līdz 1940.gada 25.novembrim, kad sakarā ar Latvijas okupāciju un iekļaušanu Padomju Savienības sastāvā okupācijas vara Latvijā ieviesa KPFSR 1926.gada kriminālkodeksu. Šis krimināllikums Latvijā bija spēkā līdz 1961.gada 31.martam, izņemot vācu okupācijas laiku.”⁴

1961.gada 6.janvārī Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Augstākā Padome pieņem likumu Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālkodekss, kas stājas spēkā 1961.gada 1.aprīlī.⁵ Šis pats kodekss vēlāk, 1991.gada 29.augustā, ar Latvijas Republikas Augstākās Padomes lēmumu⁶ tiek pārdēvēts par Latvijas kriminālkodeksu. Savukārt Latvijas kriminālkodeksu nomaina 1998.gada 17.jūnija Krimināllikums, kas stājas spēkā 1999.gada 1.aprīlī.

Par cik viens no bakalaura darba uzdevumiem ir izpētīt kriminālatbildības noilguma institūtu Latvijas teritorijā, tad autore turpmāk, šīs nodaļas ietvaros, apskatīs 1903.gada Sodu likumus⁷, 1933.gada Sodu likumu⁸, KPFSR 1926.gada kriminālkodeksu un 1961.gada Latvijas PSR kriminālkodeksu kriminālatbildības noilguma regulējuma kontekstā. Pēdējā apakšnodaļā, lietderības apsvērumu dēļ, 1991.gada Latvijas Kriminālkodekss netiks vēlreiz analizēts (jo tā regulējums, attiecībā uz kriminālatbildības noilgumu, pēc būtības palicis tas pats, kas Latvijas PSR kriminālkodeksā), bet gan salīdzināts ar iepriekšējiem likumiem, t.i., kā laika gaitā attīstījies kriminālatbildības noilguma regulējums.

⁴ Krastiņš U., V.Liholaja, Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 11.-12.lpp.

⁵ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālkodekss. Rīga: Latvijas PSR Augstākās padomes prezidija izdevums, 1961.

⁶ Par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas Republikas teritorijā: Latvijas Republikas Augstākās Padomes lēmums. Pieņemts 29.08.1991.

⁷ 1903.gada 22. marta Sodu likumi. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/1281> [aplūkots: 16.10.2019.]

⁸ Sodu likums ar pārgrozījumiem un papildinājumiem līdz 1940.gada 17.jūnijam. Tieslietu ģenerāldirekcijas kodificēts 1942.gada izdevums. Rīga: valsts tipogrāfija, 1942.

1.1. Kriminālbildības noilguma regulējums 1903.gada Sodu likumos

1903.gada Sodu likumos noilgums regulēts astotajā nodaļumā, kurā noregulēti apstākļi, kas nepielaiž sodāmību. Sodu likumu 68.pantā noteikts, ka sods nav piemērojams noilguma dēļ, ja no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas dienas līdz dienai, kad pret apsūdzēto noteiktā kārtībā ierosināta kriminālvajāšana, pagājis šāds laiks:

- ✓ **15 gadi** - par smagiem noziegumiem, par kuriem likumā kā augstākais sods noteikts nāves sods;
- ✓ **10 gadi** - par pārējiem smagiem noziegumiem;
- ✓ **8 gadi** - par noziegumiem, par kuriem likumā kā augstākais sods noteikts ieslodzījums pārmācības namā;
- ✓ **3 gadi** - par pārējiem noziegumiem;
- ✓ **2 gadi** - par pārkāpumiem.

Kā redzams, tad noilguma periods ir atkarīgs no noziedzīgu nodarījumu kategorijas, kas regulēta Sodu likumu 3.pantā, kā arī soda veida smagiem noziegumiem un noziegumiem. Sodu likumu 3.pants noziedzīgus nodarījumus iedala trīs kategorijās - smagi noziegumi, noziegumi un pārkāpumi. Kategoriju var noteikt pēc tā, kāds augstākais soda veids par konkrēto noziedzīgo nodarījumu paredzēts likumā, proti, noziedzīgs nodarījums, par kuru likumā kā augstākais sods noteikts nāves sods, spaidu darbi vai izsūtījums nometinājumā (nāves sods un izsūtījums nometinājumā atcelts 1917.gada februāra revolūcijas laikā⁹) - smags noziegums; noziedzīgs nodarījums, par kuru likumā kā augstākais sods noteikts ieslodzījums pārmācības namā, cietoksnī vai cietumā - noziegums; noziedzīgs nodarījums, par kuru likumā kā augstākais sods noteikts arests vai naudas sods - pārkāpums.

Iepriekšminātie noilguma termiņi attiecas uz laika posmu no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienas līdz kriminālvajāšanas ierosināšanai. Sodu likumi paredz arī noilguma termiņu no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas dienas līdz sprieduma taisīšanas dienai, tas regulēts Sodu likumu 68.panta otrajā punktā, kas paredz, ka, ja no smagu noziegumu (par kuriem kā smagākais soda veids paredzēts nāves sods, spaidu darbi vai izsūtījums nometinājumā) un noziegumu (sods - ieslodzījums pārmācības namā, cietoksnī vai cietumā) izdarīšanas dienas līdz sprieduma taisīšanas dienai ir pagājis divkārtīgs (smagiem noziegumiem - 15x2, 10x2; noziegumiem - 8x2, 3x2), bet no pārkāpumu (par kuriem paredzēts arests vai naudas sods) izdarīšanas dienas līdz

⁹ Mincs P. Krimināltiesību kurss. Vispārējā daļa ar U.Krastiņa komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 216.lpp.

sprieduma taisīšanas dienai pagājis trīskārtīgs laiks (2x3), salīdzinot ar 68.panta pirmajā punktā norādīto noilguma laiku.

Autore secina, ka noilguma konstatēšanai, t.i., ir vai nav iestājies noilgums, ir svarīgi pareizi noteikt:

- ✓ noziedzīga nodarījuma kategoriju un likumā noteikto augstāko soda veidu smagiem noziegumiem un noziegumiem;
- ✓ noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienu;
- ✓ krimināllietas stadiju.

Kas attiecas uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienas noteikšanu, tad svarīgi ir saprast, vai tas ir atsevišķs nodarījums, vai nodarījums, kas sastāv no vairākiem atsevišķiem darbiem, vai arī, tas ir turpināts nodarījums. Sodu likumu 70.pants nosaka, ka noziedzīgam nodarījumam, kas sastāv no vairākiem atsevišķiem darbiem, noilguma laiks skaitāms no tās dienas, kad pabeigts pēdējais no šiem darbiem, bet noziedzīgam nodarījumam, kas turpinās nepārtraukti - no viņa izbeigšanas dienas.

Nosakot noilguma iestāšanos, svarīgs aspekts, kas jāņem vērā, ir arī tas, vai noilguma tecējums nav bijis apturēts. Noilguma apturēšanu Sodu likumos regulē 71.pants, un tas nosaka, ja kriminālvajāšanu pēc likuma nevar ierosināt, pirms lieta nav skatīta civiltiesā, vai, ja ierosinātā lietā (civillietā) iztiesāšana apturēta uz likumā norādītiem pamatiem, lietas iztiesāšanas laiks šajā tiesā vai likumīgais apturējuma laiks nav ieskaitāms noilguma laikā. Secināms, ka kriminālatbildības noilguma laiks pie šādiem apstākļiem uz nezināmu laiku tiek apturēts.

1.2. Kriminālatbildības noilguma regulējums 1933.gada Sodu likumā

1933.gada Sodu likumā noilgums regulēts 65.pantā. Tajā noteikti termiņi, pēc kuru iestāšanās sods par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu vairs nav piemērojams. Noilgumu termiņš ir atkarīgs no tā, kādas šķiras (smags noziegums, noziegums vai pārkāpums) noziedzīgs nodarījums izdarīts un kāds augstākais pamatsoda veids likumā ir paredzēts par smagiem noziegumiem un noziegumiem, bet attiecībā uz pārkāpumiem - vai to ir izdarījis vispārējais subjekts, vai speciālais subjekts. Noziedzīga nodarījuma šķira nosakāma pēc tā, kāds augstākais soda veids par izdarīto noziedzīgo nodarījumu paredzēts likumā, t.i., kā nosaka Sodu likuma 3.pants: smagi noziegumi ir tie, par kuriem kā augstākais sods noteikts spaidu darbi; noziegumi ir tie, par kuriem noteikts pārmācības nams vai cietums; pārkāpumi ir tie, par kuriem paredzēts arests vai naudas sods.

Sodu likumā paredzēti šādi noilguma termiņi:

- ✓ **15 gadi** - par smagiem noziegumiem, par kuriem kā augstākais sods paredzēti spaidu darbi uz visu mūžu;
- ✓ **10 gadi** - par pārējiem smagiem noziegumiem;
- ✓ **8 gadi** - par noziegumiem, par kuriem kā augstākais sods paredzēts pārmācības nams;
- ✓ **3 gadi** - par pārējiem noziegumiem;
- ✓ **1 gads** - par pārkāpumiem;
- ✓ **2 gadi** - par dienesta pārkāpumiem.

Sodu likuma 65.panta pirmais punkts nosaka, ka iepriekšminētie termiņi piemērojami, ja šis laiks ir pagājis no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienas līdz kriminālvajāšanas uzsākšanai, tātad secināms, ka šajos termiņos ir jāpabeidz izmeklēšana. Nav pieļaujami garāki izmeklēšanas termiņi bez apsūdzības. Tas ir arī paskaidrots Sodu likuma komentāros, proti, tur teikts, ka par noilguma pārtraucēju brīdī atzīstama tikai kriminālvajāšanas uzsākšana pret apsūdzēto, bet nevis noziedzīgā nodarījuma atklāšana.[...]Turklāt par kriminālvajāšanas uzsākšanas brīdī ir uzskatāms kriminālprocesa likuma kārtībā sastādīta lēmuma izdošana pret noteiktu personu, kurai celta apsūdzība konkrētā noziedzīgā nodarījumā.¹⁰

Kas attiecas uz kriminālvajāšanu un iztiesāšanu, tad no Sodu likuma 65.panta otrā punkta secināms, ka arī tie nevar ilgt bezgalīgi, un arī šim periodam var iestāties noilgums, proti, likums paredz, ka noilgums iestājas, ja no smaga nozieguma vai nozieguma (tātad tie nodarījumi par kuriem kā augstākais sods likumā paredzēts spaidu darbi, pārmācības nams vai cietums) izdarīšanas dienas līdz sprieduma taisīšanas dienai pagājis divkārtīgs (15x2; 10x2; 8x2; 3x2), bet no pārkāpuma (augstākais sods – arests vai naudas sods) izdarīšanas dienas līdz sprieduma taisīšanas dienai trīskārtīgs laiks (1x3; 2x3), salīdzinot ar 65.panta pirmajā punktā norādīto laiku.

Sodu likuma 65.panta trešais punkts un 66.pants regulē sprieduma izpildīšanas noilgumu, kas šī darba ietvaros netiek pētīts.

Likuma astotā nodaļuma 67.pants norāda uz noilguma skaitīšanas sākuma kārtību nodarījumiem, kas sastāv no vairākiem atsevišķiem noziedzīgiem nodarījumiem, proti, noilgums skaitāms no dienas, kad pabeigts pēdējais no tiem, savukārt noziedzīgiem nodarījumiem, kas turpinās nepārtraukti - no izbeigšanas dienas.

Sodu likuma 68.pants regulē noilguma apturēšanu. Tajā teikts, ja aiz Kriminālprocesa likuma 32.pantā norādītajiem iemesliem kriminālvajāšanu nevar uzsākt vai jau uzsāktās krimināllietas gaita ir apturēta, tad lietas vešanas laiks civīlā tiesā nav ieskaitāms noilguma laikā.

¹⁰ Mincs P., Lauva J. Sodu likums ar kometāriem. Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevums, 1937, 43.lpp.

Kriminālprocesa likuma¹¹ 32.pantā noteikts, ka, ja nodarījuma noziedzības noteikšana atkarīga no noliktā kārtībā noteicamām apsūdzētā īpašuma tiesībām uz nekustamu īpašumu vai no viņa maksātspējas rakstura, tad vajāšanu krimināltiesas ceļā neiesāk un iesākto lietu aptur līdz strīda jautājuma izšķiršanai civiltiesā.

Sodu likuma 12.pants norāda uz piemērojamo likumu laikā, tas nosaka, ka noilguma laiks, kas dzēš noziedzīgā nodarījuma sodāmību, aprēķināms pēc likuma, kurš bijis spēkā šā nodarījuma izdarīšanas laikā (65.panta 1. un 2.punkts), vai tajā laikā, kad taisīts spriedums par to (65.panta 3.punkts). Ja noilguma piemērošanas laikā būtu spēkā jauns likums, kurš noteic īsāku noilguma laiku, tad pēdējais aprēķināms pēc jaunā likuma.

1.3. Kriminālatbildības noilguma regulējums KPFSR 1926.gada kriminālkodeksā

Ar Latvijas PSR Tautas Komisāru Padomes 1940.gada 25.novembra lēmumu, kā pagaidu regulējums Latvijas PSR teritorijā līdz Vissavienības kodeksu izdošanai tiek pielietots KPFSR Kriminālais un Kriminālprocesa kodekss.¹²

KPFSR kriminālkodeksa 14.pants paredz trīs kriminālvajāšanas noilguma termiņus:

- ✓ **10 gadi** – no dienas, kad izdarīts noziegums, par kuru tiesa var piespriest brīvības atņemšanu uz laiku, ilgāku par pieciem gadiem;
- ✓ **5 gadi** – no dienas, kad izdarīts noziegums, par kuru tiesa var piespriest brīvības atņemšanu uz laiku, ne ilgāku par pieciem gadiem;
- ✓ **3 gadi** – no dienas, kad izdarīts noziegums, par kuru tiesa var piespriest brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai mīkstāku sodu.¹³

No vispārējā noteikuma par kriminālvajāšanas noilgumu kriminālkodeksā noteikts izņēmums attiecībā uz noilgumu kontrrevolucionāros noziegumos. Saskaņā ar 14.panta 1.piezīmi jautājums par noilguma piemērošanu kontrrevolucionāros noziegumos katrā atsevišķā gadījumā izlemjams tiesai.¹⁴

Kā paskaidrots doktrīnā, tad fakts, ka pagājuši KPFSR 14.pantā norādītie termiņi, vēl nav pietiekošs apstākļi, lai iestātos kriminālvajāšanas noilgums, ir jāņem vērā vēl divi papildu nosacījumi: pirmkārt, “noilgums piemērojams, ja attiecīgā laikā nav bijusi nekāda procesuālā

¹¹ Kriminālprocesa likums ar pārgrozījumiem un papildinājumiem līdz 1940.g. 17.jūnijam. Rīga: Tieslietu ģenerāldirekcija, 1943.

¹² Traiņins A., Meņšagins V., Višinska Z. KPFSR Kriminālkodekss. Komentārs. I.T.Goļakova PSRS Augstākās tiesas priekšsēdētāja redakcija un priekšvārds. Rīga: Grāmatu apgāds, 1946., 3.lpp.

¹³ Meņšagins V., Višinska Z. Padomju krimināltiesības. Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1952, 142.lpp.

¹⁴ Traiņins A., Meņšagins V., Višinska Z. KPFSR Kriminālkodekss. Komentārs. I.T.Goļakova PSRS Augstākās tiesas priekšsēdētāja redakcija un priekšvārds. Rīga: Grāmatu apgāds, 1946., 26.lpp.

darbība attiecīgā lietā”. Šo likuma norādījumu nedrīkst saprast formāli. “Procesuālā darbība attiecīgajā lietā” jāsaprot tādā nozīmē, ka lietā ir izdarīta izziņa vai iepriekšēja izmeklēšana. Šai gadījumā noilguma termiņu aprēķināšana sākas ar apturētās procesuālās darbības atjaunošanas dienu. Gadījumā, ja persona slēpjas no izmeklēšanas, tad procesuālā darbība apturama un noilguma tecējums tiek pārtraukts, un noilguma termiņu aprēķināšana sākas no apturētās procesuālās darbības atjaunošanas dienas; otrkārt, noilguma tecējumu pārtrauc, ja tiek izdarīts tāda paša veida vai tikpat smags noziegums. Noilguma termiņa aprēķināšana šādos gadījumos sākas no otra nozieguma izdarīšanas dienas.¹⁵ Secināms, ka kodeksā noregulēta noilguma pārtraukšana, nevis kā varētu šķist - apurēšana, jo abos gadījumos noilgums pēc attiecīgā notikuma tiek skaitīts no jauna. Turklāt saskatāma īpatnība, ka jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanas gadījumā, noilguma termiņš pārtraucas tikai tad, ja izdarīts tāds pats vai smagāks nodarījums, no kā izsecināms, ka noilguma termiņš nepārtraucas, ja izdarīts vieglāks nodarījums. Tomēr neskaidrs paliek jautājums, vai katram no izdarītajiem noziedzīgiem nodarījumiem, no otrā nodarījuma izdarīšanas dienas, sāk tecēt savs noilguma termiņš atkarībā no noziedzīgā nodarījuma smaguma, vai arī kā citādi. Autore pieņem, ka, ja jau tas nav īpaši uzsvērts, tad katram noziedzīgajam nodarījumam noilguma termiņš ir tāds, kāds bija paredzēts likumā.

1.4. Kriminālatbildības noilguma regulējums Latvijas PSR kriminālkodeksā

Savienoto republiku kriminālā likumdošana sastāvēja no šo republiku kriminālkodeksiem. Latvijas PSR kriminālkodekss pieņemts 1961.gada 6.janvārī Latvijas PSR Augstākās Padomes piektā sasaukuma piektā sesijā. Tas stājās spēkā 1961.gada 1.aprīlī.¹⁶

Latvijas PSR kriminālkodeksā kriminālatbildības noilgums paredzēts 45.pantā, panta pirmā daļa nosaka, ka nevienu personu nevar saukt pie kriminālatbildības, ja no dienas, kad tā izdarījusi noziegumu, pagājis šāds laiks:

- ✓ **6 mēneši** no tāda nozieguma izdarīšanas dienas, par kuru var ierosināt lietu pēc cietušā vai viņa pārstāvja sūdzības;
- ✓ **3 gadi** no tāda nozieguma izdarīšanas dienas, par kuru pēc likuma var piespriest brīvības atņemšanu uz laiku, ne ilgāku par diviem gadiem, vai tādu sodu, kas nav saistīts ar brīvības atņemšanu;

¹⁵ Trainīns A., Meņšagins V., Višinska Z. KPFSR Kriminālkodekss. Komentārs. I.T.Goļakova PSRS Augstākās tiesas priekšsēdētāja redakcija un priekšvārds. Rīga: Grāmatu apgāds, 1946., 25.-26.lpp.

¹⁶ Reigase A. Padomju krimināllikums. Rīga: Latvijas Universitāte, 1990, 12.lpp.

- ✓ **5 gadi** no tāda nozieguma izdarīšanas dienas, par kuru pēc likuma var piespriest brīvības atņemšanu uz laiku, ne ilgāku par pieciem gadiem;
- ✓ **10 gadi** no tāda nozieguma izdarīšanas dienas, par kuru pēc likuma var piespriest smagāku sodu nekā brīvības atņemšana uz pieciem gadiem.

Kā redzams, tad noilguma laiks var būt atkarīgs no dažādiem kritērijiem – no veida, kā ierosināta lieta (pēc cietušā sūdzības); no soda veida (ja paredzēts sods, kas nav saistīts ar brīvības atņemšanu); no brīvības atņemšanas soda mēra, kuru var piespriest par izdarīto noziegumu. Tomēr jāņem vērā, ka Latvijas PSR kriminālkodeksā ir paredzēti pamatsodi, kas nosaukti kodeksa 21.panta pirmajā daļā un izņēmuma soda veids - nāves sods, kas regulēts kodeksa 22.pantā.

Latvijas PSR kriminālkodekss paredz iespēju, ka iestājas kriminālatbildības noilgums arī gadījumos, kad par noziegumu kā sods paredzēts nāves sods. Šādās situācijās jautājums par noilguma piemērošanu atstāts izlemšanai tiesai saskaņā ar kriminālkodeksa 45.panta ceturto daļu. Kriminālkodeksa 45.panta ceturtajā daļā gan nav tieši pateikts, pēc cik ilga laika no nozieguma izdarīšanas un kādos gadījumos šāda varbūtība pieļaujama, tomēr autore secina, ka pēc 45.panta pirmās daļas 4.punkta tas varētu būt pēc desmit gadiem no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienas, jo nāves sods ir smagāks par brīvības atņemšanas sodu. Turklāt, ja pēc tiesas ieskata kriminālatbildības noilgumu konkrētajam noziedzīgajam nodarījumam piemērot nevar, tad nāves sods aizstājams ar brīvības atņemšanas sodu. Jebkurā no šiem diviem gadījumiem tiesai jātaisa notiesājošs spriedums saskaņā ar Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksa¹⁷ 5.panta 3.punktu un 304.pantu.

Latvijas PSR kriminālkodeksā paredzēts arī tāds institūts, kā noilguma pārtraukšana un apturēšana.

Kriminālkodeksa 45.panta otrā daļa nosaka, ka noilgums tiek pārtraukts, ja līdz norādīto termiņu (kodeksa 45.panta pirmajā daļā) notecēšanai attiecīgā persona izdara jaunu noziegumu, par kuru pēc likuma var piespriest brīvības atņemšanu uz laiku, ilgāku par diviem gadiem. Šai gadījumā noilgumu sāk skaitīt no jaunā nozieguma izdarīšanas brīža. Pēc tiesībzinātnieku J.Dzenīša un A.Niedres skaidrojumiem “noilgums tiek pārtraukts un jau notecējušais laiks anulēts. Līdz ar to noilguma termiņa aprēķināšana abiem noziegumiem sākas no jaunā nozieguma izdarīšanas dienas”¹⁸. Lai gan likumā un komentāros nav skaidri precizēts, tomēr autore to saprot tā, ka katram nodarījumam ir savs noilguma termiņš saskaņā ar likumu, bet viens jaunais atskaites punkts - otrā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas diena.

Autore arī secina, ka noilguma pārtraukums nav iespējams gadījumos, ja persona izdara jaunu noziegumu, par kuru kā sods ir paredzēta brīvības atņemšana līdz diviem gadiem vai tāds soda

¹⁷ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas kriminālprocesa kodekss. Rīga: AVOTS, 1985. [01.01.1984. red.]

¹⁸ Dzenītis J., Niedre A. Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1982, 169.-170.lpp.

veids, kas nav saistīts ar brīvības atņemšanu. Kā paskaidrots likuma komentāros, tad šajos gadījumos “noilguma tecējums par pirmo noziegumu netiek pārtraukts, bet par otro noziegumu noilguma tecējums sākas ar tā izdarīšanas dienu”¹⁹.

Savukārt kriminālkodeksa 45.panta trešā daļa paredz noilguma apturēšanu, t.i., noilgums tiek apturēts, ja persona, kas izdarījusi noziegumu, izvairās no izmeklēšanas vai tiesas. Šādos gadījumos noilguma tecējums atjaunojas no brīža, kad šī persona tiek aizturēta vai pati pieteicas par vainīgu. Pie tam šo personu nevar saukt pie kriminālatbildības, ja no nozieguma izdarīšanas laika pagājuši piecpadsmit gadi un noilgumu nav pārtraucis jauns noziegums.

Tātad, noilguma apturēšanas gadījumos (t.i., ja persona, kas izdarījusi noziegumu, izvairās no izmeklēšanas vai tiesas) laiku, kas pagājis no nozieguma izdarīšanas dienas līdz dienai, kad vainīgā persona sākusi izvairīties no izmeklēšanas vai tiesas, ieskaita noilguma termiņā. Atzīt, ka persona izvairās no izmeklēšanas vai tiesas, var tajos gadījumos, kad viņa šajā nolūkā bēgūlo, dzīvo bez pierakstīšanās, ar svešiem dokumentiem u.tml. Ja no nozieguma izdarīšanas dienas pagājuši piecpadsmit gadi, tad iestājas kriminālatbildības noilgums, kaut arī vainīgā persona būtu izvairījusies no izmeklēšanas vai tiesas. Taču šis nosacījums ir spēkā vienīgi tad, ja šajā laikā nav izdarīts jauns noziegums.²⁰

Tomēr, neskatoties uz visu iepriekšminēto, jāņem vērā, ka, ja līdz kriminālvajāšanas uzsākšanai ir iestājies noilguma termiņš – “nav pieļaujams ne tik vien izbeigt krimināllietu uz noilguma pamata, ja pret to iebilst apsūdzētais (vai viņa nāves gadījumā - tuvi radnieki), bet arī to pašu iemeslu dēļ atteikties lietu ierosināt”²¹.

1.5. Kriminālatbildības noilguma regulējums Latvijas kriminālkodeksā salīdzinājumā ar iepriekšējiem likumiem

“Līdz Latvijas Republikas kriminālkodeksa pieņemšanai ar Latvijas Republikas 1991.gada 22.augusta likumu (Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1991.g., 33./34.nr.) Latvijas PSR kriminālkodekss tiek uzskatīts par Latvijas kriminālkodeksu.”²²

Ņemot vērā, ka Latvijas kriminālkodeksa saturs pēc būtības salīdzinājumā ar Latvijas PSR kriminālkodeksu nemainījās, tad autore neuzskata par lietderīgu vēlreiz aprakstīt kriminālatbildības noilguma regulējumu tajā. Tā vietā, autore, šīs apakšnodaļas ietvaros, izvērtēs

¹⁹ Dzenītis J., Niedre A. Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1982, 170.lpp.

²⁰ Ibid.

²¹ Azāns B. un autoru kolektīvs. Latvijas PSR kriminālprocesa komentāri. Rīga: Avots, 1986, 12.lpp.

²² Niedre A. Latvijas kriminālkodekss un komentāri pie atsevišķiem Latvijas Kriminālkodeksa pantiem. [b.v.] Valsts SIA “TIC”, 1997, 7.lpp.

nozīmīgākās izmaiņas Latvijas kriminālkodeksā (Latvijas PSR Kriminālkodeksā) salīdzinājumā ar iepriekšējiem likumiem, kas bijuši spēkā Latvijas teritorijā.

Kā redzams, tad Latvijas kriminālkodeksā vairs neparādās noilguma termiņš iztiesāšanas stadijā, kā tas bija paredzēts 1903.gada Sodu likumos un 1933.gada Sodu likumā, t.i., kriminālatbildības noilguma termiņš attiecas tikai uz laika posmu no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienas līdz kriminālvajāšanas uzsākšanai.

Otra būtiskākā izmaiņa ir kriminālatbildības noilguma pārtraukšanas institūta ieviešana, kas paredz, ka kriminālatbildības noilguma termiņš tiek pārtraukts gadījumos, kad persona izdara jaunu noziedzīgu nodarījumu, kamēr nav iestājies noilgums par iepriekš izdarīto.

Trešā izmaiņa saistīta ar soda veidu klasifikāciju, kas ietekmē arī noilguma termiņu piemērošanu, proti, kā izņēmuma soda veids tiek izdalīts nāves sods. Noziedzīgiem nodarījumiem, par kuriem kā augstākais soda veids paredzēts nāves sods, vairs nav piemērojams kriminālatbildības noilgums pēc vispārējiem nosacījumiem (kā tas bija 1903.gada Sodu likumos), bet gan atstāts izlemšanai tiesai.

Ceturtnā izmaiņa - kriminālatbildības noilguma "mēraukla" vairs nav pamatā noziedzīga nodarījuma klasifikācija pēc kategorijas (smagi noziegumi, noziegumi, pārkāpumi), bet pēc piespriedē soda veida un mēra, līdzīgi kā tas paredzēts KPFSR kriminālkodeksā.

Piektā izmaiņa - ir samazināts maksimālais noilguma termiņš, t.i., no 15 gadiem uz 10 gadiem. Tomēr, neskatoties uz to, parādās jauns noilguma termiņš 15 gadi, kas piemērojams gadījumos, ja persona visu šo laiku izvairās no izmeklēšanas un tiesas, un noilgums nav pārtraukts, un šeit nav svarīgi, kāda veida noziedzīgs nodarījums tas ir, kāds soda veids/mērs par to paredzēts.

Sestā izmaiņa - Latvijas Kriminālkodekss tiek papildināts ar 45.¹pantu, kas nosaka, ka kriminālatbildības noilgums neattiecas uz personām, kas izdarījušas noziegumus pret cilvēci, realizējušas genocīdu, izdarījušas noziegumus pret mieru un kara noziegumus. Ar minēto pantu Latvijas kriminālkodekss papildināts ar Latvijas Republikas 1993.gada 6.aprīļa likumu.²³

²³ Niedre A. Latvijas kriminālkodekss un komentāri pie atsevišķiem Latvijas Kriminālkodeksa pantiem. [b.v.] Valsts SIA "TIC", 1997, 44.lpp.

2. KRIMINĀLATBILDĪBAS NOILGUMA RAKSTUROJUMS

2.1. Kriminālatbildības noilguma jēdziens

KL 6.nodaļā paredzēta iespēja atbrīvot no kriminālatbildības un soda personu, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Tāda atbrīvošana paredzēta gan tieši pašā likumā (piemēram, KL 56. pantā regulēts kriminālatbildības noilgums), gan ar likumu piešķirot atbrīvošanas tiesības prokuroram vai tiesai (piemēram, KL 58.pantā regulētā atbrīvošana no kriminālatbildības, KL 59.pantā regulētā atbrīvošana no soda vai soda izciešanas).²⁴ Tātad ir vairāki veidi, kā persona var tikt atbrīvota no kriminālatbildības un soda. Atbrīvošanas no kriminālatbildības un soda būtība ir “nelabvēlīgu juridisko seku novēršana tai personai, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu”²⁵.

Darba temats ir “Kriminālatbildības noilgums”, tādēļ pārējos no kriminālatbildības un soda atbrīvošanas veidus autore bakalaura darba ietvaros, ja tas nav tieši saistīts ar pētāmo tematu, tuvāk neapskatīs.

Kā izpētījis prof. Pauls Mincs, tad kriminālatbildības noilguma jēdziens bija pazīstams jau senā tiesību vēsturē – romiešu tiesībās, senģermāņu tiesībās. Sākotnēji kriminālatbildības noilgums bija pamatots ar to, ka cietušajam ar laiku zūd atriebības stimuls pret pārinodarītāju. Vēlāk (18.gs.) tika izteiktas teorijas, ka kriminālatbildības noilgums nav pieļaujams, jo tas ir pretrunā ar soda neizbēgamību. Jaunu risinājumu ieviesa revolucionārā Francija, kas ieviesa divu veidu noilgumus – vajāšanas noilgumu un izpildīšanas noilgumu. Savukārt Napoleona I laikā (19.gs. sākums) sāka piemērot noilguma laiku atkarībā no noziedzīga nodarījuma smaguma. Šie nosacījumi noderēja par paraugu pārējās Eiropas jaunākai likumdošanai.²⁶ Prof. Pauls Mincs pats uzskata, ka “nepieciešamība atsvabināt no soda aiz noilguma izriet no tiesību iekšējās tiekšanās pēc noteiktības kā tiesību pamatīpašības”²⁷.

Lai saprastu mūsdienu kriminālatbildības noilguma jēdziena būtību, vispirms ir jāizprot katra vārda nozīme. Kas ir “kriminālatbildība” un “noilgums” šībrīža izpratnē, kā arī, kādam nolūkam kriminālatbildības noilgums paredzēts?

Kriminālatbildība ir personai saskaņā ar likumu valsts vārdā uzlikts piespiedu pienākums par izdarīto noziedzīgo nodarījumu izciest sodu, kas saistīts ar viņas personiskās brīvības, atsevišķu tiesību vai mantiska rakstura ierobežojumiem.²⁸

²⁴ Krastiņš U., V.Liholaja, Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 429.lpp

²⁵ Judins A. Apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2006, 38.lpp.

²⁶ Mincs P. Krimināltiesību kurss. Vispārējā daļa ar U.Krastiņa komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 320.-321.lpp.

²⁷ Ibid. 323.lpp.

²⁸ Krastiņš U., V.Liholaja, Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 61.lpp

Savukārt, noilgums ir “laika posms, pēc kura beigām zūd iespēja atprasīt parādu vai celt apsūdzību par noziegumu”²⁹. Citiem vārdiem sakot, noilgums ir laika posms, kuram beidzoties no personas nevar prasīt atbildību par izdarīto noziedzīgo nodarījumu un sodīt to.

Apkopojot iepriekš minēto, “kriminālatbildības noilgums ir likumā norādītais termiņš, kas pagājis no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienas, pēc kura iestāšanās noziedzīgu nodarījumu izdarījušu personu vairs nevar saukt pie kriminālatbildības”³⁰, t.i., nevar to sodīt. Kā redzams, tad kriminālatbildības noilgums ir ciešā sasaistē ar kriminālsodu, proti, aizliegumu sodīt vainīgo personu par tās izdarīto noziedzīgo nodarījumu.

Uz jautājumu, kādam nolūkam paredzēts (kādēļ vispār ir nepieciešams) kriminālatbildības noilgums, mūsdienu tiesībzinātnieki min dažādus iemeslus. Piemēram, dr.iur. Andrejs Judins uz šo jautājumu atbild, ka “kriminālatbildības noilgums ir paredzēts visās valstīs. Ja persona izdara noziegumu, tai, protams, ir jāatbild. Tas ir soda neatvairāmības princips, taču pastāv arī cits princips – cilvēkam ir jādod iespēja laboties. Un būtu arī dīvaini, ja kādu, kurš, piemēram, 1965.gadā nozadzis veikalā pudeli, tagad sauktu pie kriminālatbildības. Cits aspekts: pēc pieciem, desmit vai piecpadsmit gadiem ir grūti pierādīt vainu, liecinieki var kaut ko aizmirst vai sajaukt, kā rezultātā var notiesāt nevainīgu cilvēku”³¹. Savukārt Dr.iur. Ilona Kronberga uzskata, ka “kriminālatbildības noilgums ir nepieciešams, lai kriminālprocess neievelkas bezgalīgi ilgi”³². Arī autore pievienojas šiem apgalvojumiem, jo krimināltiesībās ir nepieciešama skaidrība par to, par ko likumpārkāpēji tiek sodīti, kāds sods par to paredzēts, un, visbeidzot, cik ilgi izdarītajam noziedzīgajam nodarījumam ir nozīme sabiedrības kārtības traucēšanā, t.i., pēc cik ilga laika iestājas izdarītās pārestības noilgums – krimināltiesībās svarīga ir noteiktība, un kriminālatbildības noilguma institūts ir viena no komponentēm, kas to sniedz.

2.2. Kriminālatbildības noilguma regulējums Krimināllikumā

Šobrīd KL paredz vairākus kriminālatbildības noilguma termiņus, kuri ir atkarīgi no noziedzīgā nodarījuma klasifikācijas, kas aprakstīta KL 7.pantā. Ir izdalāmas četras noziedzīgu nodarījumu kategorijas/grupas - kriminālpārkāpumi, mazāk smagi noziegumi, smagi noziegumi un sevišķi smagi noziegumi - likumdevējs noziedzīgos nodarījumus klasificējis pēc nodarījuma kaitīguma pakāpes, kam ir būtiska nozīme kriminālatbildības noilguma termiņu noteikšanā.

²⁹ Tēzauris.lv Noilgums. Pieejams: <https://tezauris.lv/#/sv/noilgums> [aplūkots 20.10.2019.]

³⁰ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 234.lpp.

³¹ Laganovskis G. Kriminālatbildības noilgums. Kā un kāpēc tas iestājas? Pieejams: <https://lvportals.lv/viedokli/257007-kriminalatbildibas-noilgums-ka-un-kapec-tas-iestajas-2013> [aplūkots 15.11.2019.]

³² Ibid.

Kriminālbildības noilguma termiņi norādīti KL 56.panta pirmajā daļā, kas paredz, ka kriminālbildības noilgums iestājas, ja no dienas, kad persona izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, pagājis šāds laiks:

- ✓ **2 gadi** no kriminālpārkāpuma izdarīšanas dienas;
- ✓ **5 gadi** no mazāk smaga nozieguma izdarīšanas dienas;
- ✓ **10 gadi** no smaga nozieguma izdarīšanas dienas;
- ✓ **15 gadi** no sevišķi smaga nozieguma izdarīšanas dienas (izņemot, ja par to var piespriest mūža ieslodzījumu).

Līdz KL 2010.gada 21.oktobra grozījumiem³³, KL 56.panta pirmās daļas pirmajā punktā bija paredzēts 6 mēnešu kriminālbildības noilgums no tādu kriminālpārkāpumu izdarīšanas dienas, par kuru varēja uzsākt privātās apsūdzības kriminālprocesu. Kā norādīts minēto KL grozījumu anotācijā³⁴, tad “Kriminālprocesa likums (turpmāk – KPL) paredz divu veidu kriminālprocesus – publiskās apsūdzības kriminālprocesu un privātās apsūdzības kriminālprocesu. Privātās apsūdzības kriminālprocesa praktiskajā piemērošanā konstatētas vairākas problēmas, kas norāda uz nepieciešamību atteikties KPL no privātās apsūdzības institūta, saglabājot tikai publiskās apsūdzības kriminālprocesu”. Ņemot vērā, ka vairs nav privātās apsūdzības kriminālprocesa, tad autore uzskata, ka nav lietderīgi plašāk apskatīt šo institūtu, jo tas neietekmē šībrīža kriminālbildības noilgumu.

KL pamata redakcijā nebija paredzēts atšķirīgs kriminālbildības noilguma termiņš attiecībā uz noziedzīgiem nodarījumiem, kas vērsti pret nepilngadīgām personām. Pirmo reizi 20 gadu noilguma termiņš tika iekļauts ar KL 2012.gada 13.decembra grozījumiem³⁵, kas sākotnēji noteica, ka minētais kriminālbildības noilguma termiņš attiecas tikai uz noziegumiem (smagiem vai sevišķi smagiem), kas vērsti pret nepilngadīgās personas tikumību un dzimumneaizskaramību. Šībrīža aktuālajā KL redakcijā, likumdevējs kā izņēmumu ir noteicis atšķirīgu noilguma termiņu atsevišķiem nodarījumiem pret nepilngadīgām personām. Noilguma termiņš noteikts KL 56.panta pirmajā prim daļā, un tas ir **20 gadi**, sākot no cietušās personas pilngadības iestāšanās, ja noziedzīgais nodarījums bijis vērst pret:

- ✓ personas tikumību un dzimumneaizskaramību;
- ✓ vai ar ko nodarīti smagi miesas bojājumi, kas saistīti ar dzimumorgānu kropļošanu, vai reproduktīvo spēju zaudējumu;
- ✓ vai cilvēku tirdzniecībā;

³³ Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 21.10.2010. [01.01.2011.-12.07.2011. red]

³⁴ Likumprojekta “Grozījumi Krimināllikumā” 27.11.2016. grozījumu anotācija.Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/7318F47F694717E9C22576CB00505314?OpenDocument> [aplūkots 29.11.2019.]

³⁵ Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 13.12.2012. [01.04.2013.-02.04.2014. red.]

✓ vai piespiešanā veikt abortu.

Izņemot, ja par iepriekšminētajiem noziegumiem pret nepilngadīgo var piespriest mūža ieslodzījumu. Pēdējie trīs noziedzīgo nodarījumu veidi tika iekļauti ar KL 2017.gada 8.jūnija grozījumiem³⁶. Kā lasāms šo KL grozījumu anotācijā³⁷, tad likumdevējs šādus izņēmuma gadījumus iekļāvis, lai nodrošinātu atbilstību Stambulas konvencijai³⁸ un, “lai nodrošinātu nepilngadīgajiem, kuri cietuši no minētajiem nodarījumiem, iespēju aizsargāt savas tiesības un likumiskās intereses”³⁹. Pašā Stambulas konvencijā gan nav teikts, kāds noilguma periods būtu jāievieš par šādiem noziegumiem, vien konvencijas 58.pantā norādīts, ka tam jābūt pietiekami ilgam, “lai varētu efektīvi uzsākt tiesvedību, kad cietušais ir sasniedzis pilngadību, un ka šis periods ir samērīgs ar konkrētā nodarījuma smagumu”.

Kā secināms, noilgums saskaņā ar likumu ir paredzēts par visiem noziedzīgiem nodarījumiem, izņemot tos, par kuriem likums kā sodu paredz mūža ieslodzījumu un 57.pantā noteiktos noziegumi pret cilvēci, pret mieru, kara noziegumi vai piedalīšanos genocīdā.

Kas attiecas uz mūža ieslodzījumu, tad arī šajos gadījumos ir iespējams noilgums, tomēr tas, saskaņā ar KL 56.panta ceturto daļu, atstāts izlemšanai tiesai, t.i., minētajā pantā noteikts, ka jautājumu par noilguma piemērošanu personai, kas izdarījusi noziegumu, par kuru var piespriest mūža ieslodzījumu, izlemj tiesa, ja no nozieguma izdarīšanas dienas vai no dienas, kad noziegumā, kas vērsts pret nepilngadīgās personas tikumību un dzimumneaizskaramību, cietusī persona sasniegusi astoņpadsmit gadu vecumu, pagājuši trīsdesmit gadi. Kā redzams, tad arī šajos gadījumos ir noteikts konkrēts termiņš – **30 gadi**. Tomēr, atšķirībā no vispārējā principa, tas neiestājas saskaņā ar likumu, bet gan atstāts tiesas izvērtēšanā. Mūža ieslodzījums paredzēts, piemēram, par slepkavību (KL 116.pants), par nepilngadīgā izvarošanu (KL 159.panta otrā daļa) u.tml.

Kriminālatbildības noilguma termiņš ir ar materiālu nozīmi, tātad, šādu termiņu nevar atjaunot vai pagarināt.⁴⁰

³⁶ Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 08.06.2017. [01.01.2018.-22.05.2018. red.]

³⁷ Likumprojekta “Grozījumi Krimināllikumā” 08.06.2017. grozījumu anotācija. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/1995DC23D08AA716C225808E002F9306?OpenDocument> [aplūkota 26.10.2019.]

³⁸ Eiropas Padomes Konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu. Parakstīts Stambulā 11.05.2011. Pieejama: http://www.lm.gov.lv/lv/index.php?option=com_content&view=article&id=81063 [aplūkota 28.10.2019.]

³⁹ Likumprojekta “Grozījumi Krimināllikumā” anotācija. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/1995DC23D08AA716C225808E002F9306?OpenDocument> [aplūkota 26.10.2019.]

⁴⁰ Pundurs A. Apsūdzība kriminālprocesā Latvijā, apsūdzības funkcijas un saturs, apsūdzības grozīšana, ar apsūdzību saistītie termiņi. Grām.: Kriminālprocesa likumam – 10. Pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Kolektīva monogrāfija – rakstu krājums Ā.Meikalīšas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015, 356.lpp.

Secināms, ka saskaņā ar KL 56.pantu kriminālatbildības noilgums var iestāties visiem noziedzīgiem nodarījumiem, izņemot 57.pantā noteiktos, t.i., noziegumiem pret cilvēci, noziegumiem pret mieru, kara noziegumiem vai piedalīšanos genocīdā.

2.3. Kriminālatbildības noilguma termiņa sākums un beigas

Apskatot KL 56.panta regulējumu, iezīmējas divi svarīgi laika punkti, kas ierobežo (no-līdz) kriminālatbildības noilguma iestāšanos, t.i., nevar iestāties kriminālatbildības noilgums, kamēr nav pagājis likumā noteiktais laiks, proti, ir svarīgs kriminālatbildības noilguma atskaites sākuma punkts un noilguma beigu punkts. Kā nosaka likums, tad sākuma punkts, no kura tiek uzsākts skaitīt noilguma termiņu, ir noziedzīga nodarījuma izdarīšanas diena, bet beigu punkts – saukšana pie kriminālatbildības (apsūdzības izsniegšana).

Par **dienu, kad persona izdarījusi noziedzīgu nodarījumu**, atzīstama diena, kad izdarīta noziedzīga darbība vai pieļauta noziedzīga bezdarbība neatkarīgi no tā, vai sekas iestājušās vēlāk.⁴¹ Te gan rodas jautājums, vai vienmēr varēs noteikt precīzu noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienu? Jautājums attiecas gan uz gadījumiem, kad nav iespējams noteikt fiziski, kurā dienā/mēnesī/gadā noticis noziedzīgs nodarījums, piemēram, ir redzams, ka izdarīta noziedzīga darbība, bet ne esošie pierādījumi, ne pati vainīgā persona neapstiprina/nezina, kad tieši darbība vai bezdarbība notikusi, gan arī uz gadījumiem, kad noziedzīgā darbība izdarīta ilgākā laika posmā ar vairākām darbībām vai vairākām iesaistītām personām. Kurš būs tas brīdis, kad sāksies laika atskaite? Šis jautājums būtu izvērtējams, galvenokārt, par ilgstošiem noziedzīgiem nodarījumiem, jo viedokļi dalās.

Uz šo jautājumu daļēji atbilde atrodama tiesību doktrīnā, kaut gan tā ir pretrunīga. Prof. Valentija Liholaja pie KL 56.panta komentāriem norāda, ka “atsevišķa turpināta noziedzīga nodarījuma gadījumā tā izdarīšanas diena būs diena, kad izdarīta pēdējā ar vainīgā vienotu nodomu aptverta savstarpēji saistīta tāda pati noziedzīga darbība, kas vērsta uz vienotu mērķi, bet atsevišķa ilgstoša noziedzīga nodarījuma gadījumā – diena, kad vainīgā persona izdarījusi nodarījumu (darbību vai bezdarbību), piemēram, bēgšanu no ieslodzījuma vietas neatkarīgi no tā, kad šis noziedzīgais stāvoklis beigsies”⁴². Savukārt Dr.iur. Aivars Niedre skaidro, ka “atsevišķa ilgstoša noziedzīga nodarījuma gadījumā noilguma tecējums sākas ar dienu, kad ilgstošais noziedzīgais

⁴¹ Krastiņš U., V.Liholaja, Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 431.lpp

⁴² Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 235.lpp.

nodarījums pārtraukts pēc vainīgā gribas vai no viņa gribas neatkarīgu apstākļu dēļ”⁴³. Arī prof. Paula Minca vērtējumā “ilgstošiem noziedzīgiem nodarījumiem noilguma tecējumu aprēķina no momenta, kad izbeigta konkrētā noziedzīgā darbība”⁴⁴. Kā redzams, tad, attiecībā uz ilgstošiem noziedzīgiem nodarījumiem, domas par izdarīšanas dienu nav viennozīmīgas, un uz šo problemātiku savā publikācijā norāda arī prof. Kristīne Strada (tagad Strada-Rezenberga) - viņas ieskatā nav problēmu piemērot noilguma tecējuma sākuma punktu nodarījuma pārtraukšanas brīdī tiem ilgstošajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, kas realizēti darbības formā (piemēram, narkotisko vielu glabāšana), jo tiem ir skaidri nosakāms brīdis, kad tie pārtraukti (kratīšanas laikā tiek izņemtas narkotiskās vielas), t.i., vairs neturpinās noziedzīgā darbība un ir iespējams uzsākt kriminālatbildības noilguma termiņa skaitījumu.⁴⁵

“Problēmas rodas ar tiem ilgstošiem noziedzīgiem nodarījumiem, kad attiecīgais noziedzīgais nodarījums ir izpaudies bezdarbības formā. [...] Šajā gadījumā ir skaidrs un nosakāms brīdis, ar kuru katrs no minētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem ir uzskatāms par pabeigtu – tā ir diena, kad attiecīgajam subjektam radās pienākums veikt attiecīgas darbības, kuru neveikšanu likumdevējs pasludinājis par kriminālsodāmu. [...] Taču – vai šis pats brīdis ir uzskatāms arī par kriminālatbildības noilguma termiņa tecējuma sākumu? Tieši šajā jautājumā praktisko darbinieku un arī zinātnieku domas krasi atšķiras. Vieni atbalsta šo uzskatu, pauzdami, ka brīdis, ar kuru uzskatāms, ka noziedzīgais nodarījums ir pabeigts, ir arī noilguma tecējuma sākums. Citi netabalsta šo pieņēmumu attiecībā uz ilgstošiem noziedzīgiem nodarījumiem, norādot sekojošo – tik tiešām, brīdis, ar kura iestāšanos var teikt, ka persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, ir konstatējams, taču, ja persona arī pēc tam turpina nepildīt sev uzlikto pienākumu, tā arī jebkurā nākamā brīdī realizē noziedzīgu darbību (bezdarbību).”⁴⁶

Autore pievienojas iepriekšminētajam viedoklim un nonāk pie kopsaucēja, ka nevar kriminālatbildības noilguma sākuma punktu visiem ilgstošiem noziedzīgiem nodarījumiem piemērot pēc viena principa. Ir jānošķir dažādu veidu noziedzīgie nodarījumi un jāspēj katram no tiem saskaņot pareizo kriminālatbildības noilguma sākuma dienu.

Mg.iur. Māris Leja norāda, ka par ilgstošiem noziedzīgiem nodarījumiem praksē un teorijā līdz šim uzskata: 1) noziedzīgi nodarījumi, kurus raksturo ilgstoša un nepārtraukta darbība (piemēram, KL 262.panta pirmā daļa – transportlīdzekļa vadīšana bez tiesībām un vadītājs atrodas apreibinošo vielu ietekmē); 2) noziedzīgi nodarījumi bezdarbības formā (piemēram, KL 170.pants –

⁴³ Krastiņš U., V.Liholaja, Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 432.lpp

⁴⁴ Mincs P. Krimināltiesību kurss. Vispārējā daļa ar U.Krastiņa komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 324.lpp.

⁴⁵ Strada K. Par kriminālatbildības noilgumu un procesuālo nozīmi. Jurista Vārds, 2000, nr.17 (170). Pieejams: <https://juristavards.lv/> [aplūkots 26.10.2019.]

⁴⁶ Ibid.

izvairīšanās no uzturēšanas); 3) noziedzīgi nodarījumu, kas vispirms izdarīti ar aktīvām darbībām, radot noteiktu prettiesisku stāvokli, bet pēc tam seko ilgstoša bezdarbība (piemēram, KL 152.pants – nelikumīga brīvības atņemšana).⁴⁷

Iepriekš gan runa ir par pabeigtiem noziedzīgiem nodarījumiem, bet jāatceras, ka KL paredzētos gadījumos persona ir sodāma arī par nepabeigtu noziegumu. Saskaņā ar KL 15.panta otro daļu tā ir sagatavošanās smagam un sevišķi smagam noziegumam (KL 15.panta trešā daļa) un nozieguma mēģinājums (KL 15.panta ceturtnā daļa), izņemot par kriminālpārskūpuma mēģinājumu (KL 15.panta sestā daļa). No kura brīža kriminālatbildības noilgums tiek skaitīts šajos gadījumos? Autoresprāt, ar šiem gadījumiem viss ir vienkāršāk izsecināms, proti, attiecībā uz sagatavotos noziegumam - noilguma atskaites punkts ir brīdis, kad sagatavošanās tiek pārtraukta, t.i., “ja darbība nav turpināta no vainīgā gribas neatkarīgu apstākļu dēļ”⁴⁸. Savukārt attiecībā uz mēģinājumu - ar brīdi, kad vainīgais uzskata, ka ir paveicis iecerēto (pabeigts mēģinājums), piemēram, “lai nogalinātu vainīgais no bises izsauj uz cilvēku, cietušais nokrīt zemē, un vainīgais būdams pārliecināts, ka cilvēku nošāvis, no notikuma vietas aizbēg”⁴⁹, vai arī, ja noziegums nav izdarīts līdz galam no vainīgā gribas neatkarīgu iemeslu dēļ (nepabeigts mēģinājums).

KL nosaka arī izņēmuma gadījumu, kad sākuma punkts nav “diena, kad izdarīts noziedzīgs nodarījums”. Šāds izņēmums regulēts 56.panta pirmajā prim un otrajā daļā. Tie ir atsevišķi gadījumi (noziedzīgas darbības), kad noziedzīgais nodarījums vērsts pret nepilngadīgo personu. Šajos izņēmuma gadījumos noilguma sākuma punkts tiek skaitīts nevis no noziedzīgās darbības izdarīšanas dienas, bet gan no cietušās personas pilngadības sasniegšanas dienas. Šeit secināms, ka pārpratumi par noilguma sākuma noteikšanu nav iespējami, jo vienmēr būs iespējams noskaidrot, kad cietušajam iestājusies pilngadība.

Darba autore secina, ka KL 56.pantā noteikto “no dienas, kad tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu” nevar tulkot tikai pēc gramatiskās interpretācijas, bet gan, attiecībā uz kriminālatbildības noilgumu, jātulko arī pēc loģiskās un teleoloģiskās interpretācijas, t.i., jānoskaidro normas jēga, izmantojot loģiskas likumus un normas mērķi. Ne vienmēr noziedzīga nodarījuma izdarīšanas diena, šī vārda tiešajā nozīmē, būs atskaites punkts kriminālatbildības noilguma aprēķināšanai, kā tas noteikts KL 56.panta otrajā daļā. Kā konstatēts, tad neprecizitāte ir attiecībā pret turpinātiem un ilgstošiem noziedzīgiem nodarījumiem, tādēļ autore piedāvā KL 56.panta otrās daļas regulējumu precizēt, nosakot, ka par atsevišķa turpināta noziedzīga

⁴⁷ Leja M. Krimināltiesību aktuālie jautājumi un to risinājumi Latvijā, Austrijā, Šveicē, Vācijā. Noziedzīga nodarījuma uzbūve; cēloņsakarība; vaina; krimināltiesību normu interpretācija un spēks laikā. I daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019, 777.lpp.

⁴⁸ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums: Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 138.lpp.

⁴⁹ Ibid. 140.lpp.

nodarījuma izdarīšanas dienu uzskatāma diena, kad izdarīta pēdējā darbība, bet ilgstošiem noziedzīgiem nodarījumiem – noziedzīgās darbības pārtraukšana vai izbeigšana.

KL 56.panta pirmajā un pirmajā prim pantā ar **saukšanu pie kriminālatbildības** jāsaprot tā, kā tas precizēts KL 56.panta otrajā daļā - apsūdzības izsniegšanu vai oficiālā izdošanas lūguma paziņošana apsūdzētajam, ja apsūdzētais uzturas citā valstī un izsludināta viņa meklēšana.

Salīdzinot ar vēsturisko regulējumu, tad pati būtība nav mainījies – noilguma beigu punkts ir palicis laiks, līdz personu sauc pie kriminālatbildības.

Latvijā apsūdzības izsniegšana ir regulēta Kriminālprocesa likuma⁵⁰ (turpmāk KPL) 406.pantā. Apskatot šo pantu, ir izsecināms, ka iespējami vairāki veidi, kā personai izsniegt apsūdzību:

- ✓ izsniedzot personīgi;
- ✓ nododot ar pārstāvja vai aizstāvja starpniecību;
- ✓ nosūtot ar kurjeru vai pa pastu;
- ✓ kopā ar oficiālās izdošanas lūguma paziņošanu.

Domājams, ka pārpratumi nerodas par to, ar kuru brīdi beidzas noilguma termiņš, ja apsūdzība izsniegta personai personīgi vai kopā ar oficiālā izdošanas lūguma paziņošanu. Cita situācija ir ar gadījumiem, kad apsūdzības kopiju un rakstveida informāciju par apsūdzētā tiesībām prokurors nodod ar apsūdzētā aizstāvja vai pārstāvja starpniecību, vai nosūta ar kurjeru/ pa pastu.

Jebkurā gadījumā ir skaidrs, ka var būt situācijas, kad prokurora pieņemtais lēmums par personas saukšanu pie kriminālatbildības (apsūdzība) laika ziņā nesakrīt ar apsūdzības izsniegšanas dienu, lai gan likumā teikts, ka prokuroram tas jādara nekavējoties. Tas redzams, piemēram, lietā SKK-446/2018⁵¹, kur persona saukta pie kriminālatbildības 2008.gada 5.septembrī, bet apsūdzības kopiju persona saņēmusi tikai 10.septembrī.

Autoresprāt, būtisks ir brīdis, kad apsūdzētais saņem apsūdzības kopiju, t.i., saņemšanas fakts, nevis tas vai apsūdzētais piekrīt/nepiekrīt apsūdzībai, uz to norāda KPL 406.panta otrā un trešā daļa, kas nosaka, ka apsūdzētais par to, ka ir saņēmis apsūdzības kopiju un rakstveida informāciju par savām tiesībām, parakstās uz lēmuma par saukšanu pie kriminālatbildības un norāda datumu vai, ja apsūdzētais atsakās parakstīties, prokurors to ieraksta lēmumā, norādot datumu, kad apsūdzētajam izsniegta apsūdzības kopija un rakstveida informācija par viņa tiesībām. Tātad ir svarīga atzīme (paraksts), ka un kad apsūdzētais saņēmis apsūdzības kopiju. Līdz ar to autore uzskata, ka arī gadījumos, kad apsūdzības kopija tiek nosūtīta pa pastu vai ar kurjeru, nevajadzētu būt problēmām pie nosacījuma, ja vēstule pa pastu tiek nosūtīta ierakstītā pasta sūtījumā. Kā

⁵⁰ Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [26.10.2019. red.]

⁵¹ Augstākās tiesas 29.11.2018. Lēmums lietā Nr. 15830108804, SKK-446/2018, 7.1.p. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 16.11.2019.]

nosaka Pasta likuma⁵² 1.panta 6.punkts, tad ierakstīts pasta sūtījums ir reģistrēts pasta sūtījums, par kuru sūtītājam izsniedz kvīti, kas apstiprina, ka pasta sūtījums ir nodots pasta pakalpojumu sniegšanas vietā, un kuru adresātam izsniedz pret parakstu vai citu apliecinājumu, izmantojot sistēmas, kas sagatavo sūtījumu saņemšanas datus un kas **pierāda, ka sūtījums ir saņemts**.

Līdz ar to autore piedāvā precizēt esošo regulējumu un KPL 406.pantā vārdus “nosūtīt pa pastu” aizstāt ar vārdiem “nosūtīt pa pastu ierakstītā pasta sūtījumā”, tādā veidā kļūtu nepārprotams kriminālatbildības noilguma beigu punkts gadījumos, kad apsūdzības kopija tiku nosūtīta ar pasta starpniecību, jo apsūdzētais būtu apstiprinājis sūtījuma saņemšanu ar savu parakstu, kas saņemot vienkāršu pasta sūtījumu nenotiek (nav zināms kad sūtījums saņemts un nav paraksta par saņemšanu).

Kas attiecas uz gadījumiem, kad apsūdzības kopija tiek nodota ar aizstāvja vai pārstāvja starpniecību, autore šajos gadījumos nesaskata problēmu noilguma termiņa aprēķināšanai, jo KPL 406.panta piektā daļa paredz šādu gadījumu tikai tad, ja apsūdzētais nevar personīgi saņemt apsūdzības kopiju attaisnojošu iemeslu dēļ un ir **savstarpēja vienošanās** par kopijas nodošanu caur aizstāvi/pārstāvi. Turklāt ceturtajā daļā noteikts, ka, ja apsūdzības kopijas izsniegšanas brīdī ir klāt apsūdzētā aizstāvis un pārstāvis, arī viņi parakstās uz lēmuma par personas saukšanu pie kriminālatbildības, tādēļ, pēc autores ieskatiem, būtu tikai loģiski, ja aizstāvis/pārstāvis parakstītos uz apsūdzības arī gadījumos, kad apsūdzētais attaisnojošu iemeslu dēļ pats personīgi nevarētu saņemt kopiju.

Vēl viens problēmjautājums, ko saskata tiesībzinātnieki ir - kas notiek, ja apsūdzība tiek atcelta vai grozīta, papildināta, precizēta? Vai noilguma beigu tecējuma punkts mainās? Kā konstatēts juridiskajā literatūrā tad, “ja lēmums par personas saukšanu pie kriminālatbildības atcelts, noilguma termiņš jāreķina no dienas, kad izdarīts noziedzīgais nodarījums, līdz jaunās galīgās apsūdzības izsniegšanai par to pašu nodarījumu”⁵³. Šajā gadījumā atsauce bija uz 2003.gada 8.aprīļa lietu SKK-192, kur prokurors atcēla lēmumu pierādījumu nepietiekamības dēļ un nosūtīja lietu papildizmeklēšanai. Atkārtoti persona tika saukta pie kriminālatbildības jau pēc noilguma termiņa beigām. Tātad secināms, ka apsūdzības atcelšanas gadījumā jāņem vērā jaunā galīgā apsūdzība.⁵⁴

Kā norādīts kādā publikācijā, tad “situācija ir jāskata atbilstoši atkārtotās apsūdzības saturam. Atkārtotajā apsūdzībā varētu precizēt sākotnējā apsūdzībā inkriminētos faktus, un šādā gadījumā likuma prasības būtu ievērotas, ja pirmā apsūdzība tiktu uzrādīta, ievērojot kriminālatbildības noilguma prasības. Savukārt apsūdzības papildināšana, pārkāpjot kriminālatbildības noilgumu,

⁵² Pasta likums: LV likums. Pieņemts 04.06.2009. [28.10.2019. red.]

⁵³ Krastiņš U., V. Liholaja, Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 439.lpp

⁵⁴ Ibid. 439.-440.lpp.

nebūtu iespējama”⁵⁵. Tātad, jāskatās vai atceļot, vai papildinot, vai grozot apsūdzību jaunā apsūdzība iekļaujas kriminālatbildības noilguma termiņā, jo, saskaņā ar KPL 408.pantu, prokuroram ir jāpieņem jauns lēmums, nevis tas jāpapildina. Uzskatāms piemērs sastopams Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas spriedumā lietā nr. 11514005808⁵⁶, kur noziedzīgās darbības (kopā septiņi noziedzīgi nodarījumi) veiktas no 22.04.2008.-22.12.2008., kriminālprocess uzsākts 2008.gada 27.maijā (kad uzrādīta apsūdzība pirmo reizi, nav pieminēts, taču noprotams, ka laicīgi). Apsūdzība par kriminālpārkāpumiem grozīta un uzrādīta 2018.gada 4.aprīlī, kas ir gandrīz pēc desmit gadiem kopš noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas, līdz ar to, tiesa konstatēja, ka iestājies kriminālatbildības noilgums, jo par izdarītajiem kriminālpārkāpumiem noilguma termiņš bija divi gadi.

2.4. Kriminālatbildības noilguma termiņa pārtraukšana

Šobrīd KL 56.panta trešā daļa nosaka, ka noilgums tiek pārtraukts, ja līdz likumā norādīto termiņu izbeigšanās brīdim persona, kas izdarījusi noziedzīgo nodarījumu, izdara jaunu noziedzīgu nodarījumu. Noilguma laiku, kas paredzēts par smagāko no izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, sāk skaitīt no jaunā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīža.

Vēsturiskajā regulējumā noilguma pārtraukšana saistībā ar jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanu pirmo reizi parādās KPFSR 1926.gada Kriminālkodeksā. Šāds institūts vēlāk ir arī Latvijas PSR Kriminālkodeksā un Latvijas Kriminālkodeksā. Katrā no tiem noilguma pārtraukšanas institūts neregulēts ar nelielām, bet būtiskām atšķirībām. Svarīgākās no tām – pirmkārt, vēsturiskajos regulējumos bija nozīmīgi, kāda smaguma noziedzīgais nodarījums izdarīts otro (nākamo) reizi (sīkāk skat. 1.3. un 1.4. apakšnodaļu), savukārt KL tam nav nozīmes. Autoresprāt, šāds uzlabojums ir vērtējams pozitīvi, jo tas apliecina valsts negatīvo nostāju par jebkura noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, kā arī darbojas kā preventīvs līdzeklis.

Otrkārt, KL tiek uzsvērts, ka, sākot no jaunā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas dienas, tiek skaitīts noilguma termiņš, kas paredzēts par smagāko nodarījumu. Vēsturiskajās redakcijās tieši nav minēts, tomēr izsecināms, ka katram noziedzīgajam nodarījumam ir savs noilguma termiņš, bet viens jaunais atskaites punkts. Sanāk, ka KL “aizmirst” vieglākā nodarījuma likumā noteikto noilguma termiņu, turklāt juridiskajā literatūrā nav skaidrojuma šādam regulējumam.

⁵⁵ Strada K. Par kriminālatbildības noilgumu un procesuālo nozīmi. Jurista Vārds, 2000, nr.17 (170). Pieejams: <https://juristavards.lv/> [aplūkots 26.10.2019.]

⁵⁶ Vidzemes priekšpilsētas tiesas 05.04.2018. spriedums lietā nr. 11514005808. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 16.11.2019.]

Ja raugās no apsūdzības uzturētāja puses, tad šāds regulējums ļauj pilnvērtīgāk veikt pienākumus, jo nav jāseko līdz visiem noilguma termiņiem, ir pietiekami noskaidrot, kurš no izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem ir smagākais un ņemt vērā tikai tā kriminālatbildības noilguma termiņu, neuztraucoties, ka par mazāk smagākajiem nepagūs izsniegt apsūdzību, kamēr nav iztecējis noilguma termiņš. Uzskatāms piemērs redzams apgabaltiesas spriedumā lietā Nr. 11355014812⁵⁷. Šajā lietā apsūdzētais veicis noziedzīgus nodarījumus, kas kvalificēti pēc KL 180.panta pirmās daļas (kriminālpārkāpums saskaņā ar tābrīža KL redakciju – noilguma termiņš 2 gadi) un KL 193.panta otrās daļas (smags noziegums – noilguma termiņš 10 gadi). Abas noziedzīgās darbības veiktas 2012.gada 5.aprīlī, apsūdzība izsniegta 2015.gada 20.jūnijā, t.i., vairāk kā pēc trim gadiem. Saskaņā ar KL 56.panta trešo daļu, kriminālatbildības noilguma termiņš iestātos tikai 2022.gada 5.aprīlī, t.i., pēc 10 gadiem no noziedzīgo nodarījumu izdarīšanas dienas, ko arī atzina tiesa.

Kā jau iepriekš autore minēja, tad apsūdzības uzturētājam šāda KL norma ir labvēlīgāka, ko gan nevarētu teikt par apsūdzēto. Autoresprāt, būtu vērtējams, vai KL 56.panta trešā daļa atbilst krimināltiesību principiem (skat. 3.nodaļu).

Kā noteikts tiesību literatūrā, tad “noilguma termiņš tiek pārtaukts arī gadījumos, kad apsūdzētais (tātad persona, kuru sauc pie kriminālatbildības) slēpjas citā valstī un izsludināta viņa meklēšana. Termiņu pārtrauc ar oficiālā izdošanas lūguma paziņošanu apsūdzētajai personai”⁵⁸.

Tātad, pēc būtības ir iespējami divi noilguma pārtraukšanas veidi:

- ✓ oficiālā izdošanas lūguma paziņošana apsūdzētajam, ja apsūdzētais uzturas citā valstī un izsludināta viņa meklēšana;
- ✓ līdz likumā norādīto noilguma termiņu izbeigšanās brīdim persona izdara jaunu noziedzīgu nodarījumu (KL 56.panta trešā daļa).

2.5. Kriminālatbildības noilguma iestāšanās sekas

Vispārējos gadījumos, kad iestājas kriminālatbildības noilgums, perosnu nevar sodīt, tomēr, kad uzsāktais kriminālprocess jāizbeidz kriminālatbildības noilguma iestāšanās dēļ, tad saskaņā ar KPL 380.pantu pieņemtais lēmums ir personu nereabilitējošs. “Faktiski tas nozīmē, ka šāda lēmuma pieņemšana saistāma ar personas vainīguma tiesisku atzīšanu. Tas savukārt nozīmē, ka, neskatoties uz to, ka, izbeidzot kriminālprocesu uz noilguma iestāšanās pamata, process neturpinās

⁵⁷ Vidzemes apgabaltiesas 23.05.2017. spriedums lietā Nr. 11355014812. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 03.12.2019.]

⁵⁸ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 439.lpp

un personai, piemēram, netiek piespriests nekāds sods, tomēr tiesiski tiek secināts, ka viņa ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu.”⁵⁹ Kā norāda arī Dr.iur. Jānis Baumanis, tad šobrīd faktiski pastāv divi veidi, kā personu var atzīt par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā: 1) kad tiesa vai prokurors atzīst personu par vainīgu un soda to; 2) kad procesa virzītāji izbeidz kriminālprocesu uz cita nereabilitējoša pamata, nesodot personu.⁶⁰

Lai saprastu kriminālatbildības noilguma iestāšanās sekas pret noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu, autoresprāt, būtu jāizšķir trīs gadījumi:

- ✓ noziedzīgais nodarījums atklājas pēc noilguma termiņa iestāšanās;
- ✓ ir uzsākts kriminālprocess, bet līdz noilguma tecējuma beigām nav noskaidrota vainīgā persona;
- ✓ ir persona, pret kuru uzsākts kriminālprocess un tas jāizbeidz noilguma iestāšanās dēļ.

Pirmais gadījums, kad noziedzīgais nodarījums atklājas pēc noilguma termiņa iestāšanās, attiecībā uz vainīgo personu nerada nekādas sekas, jo šādu kriminālprocesu saskaņā ar KPL 377. panta 3. punktu nemaz nevar uzsākt, pat ja būtu skaidri pierādījumi par to, kas izdarījis noziedzīgo nodarījumu.

Pēc autores pieprasījuma, Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs (turpmāk IeMIC) sniedza statistikas datus⁶¹, ka šādi lēmumi par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu saskaņā ar KPL 377.panta 3.punktu (iestājies noilgums) pieņemti šādā skaitā:

- ✓ **2016.gadā** pieņemti **149** lēmumi;
- ✓ **2017.gadā** pieņemti **131** lēmums;
- ✓ **2018.gadā** pieņemti **114** lēmumi;
- ✓ **2019.gadā 10 mēnešos** pieņemts **71** lēmums.

Kā redzams, tad šādiem gadījumiem ir tendence samazināties, tomēr, tas joprojām ir liels skaits.

Otrais gadījums, kad ir uzsākts kriminālprocess, bet līdz noilguma tecējuma beigām nav noskaidrota vainīgā persona, kriminālprocess tiek izbeigts saskaņā ar KPL 377. panta 3. punktu. Arī šajā gadījumā uz vainīgo personu neiestājas sekas, pat tad, ja vēlāk ir iespējams konstatēt vainīgo personu un faktiski būtu iespējams arī pierādīt tās vainu, jo KPL 393.panta otrā daļa neļauj atjaunot izbeigto kriminālprocesu. Vienīgi šeit būtu jāskatās, vai kriminālprocess nav bijis pārtraukts ar citu noziedzīgu nodarījumu saskaņā ar KL 56. panta trešo daļu, tad gan kriminālprocess atjaunojams saskaņā ar KPL 393. panta pirmo daļu.

⁵⁹ Strada-Rozenberga K. Kriminālatbildības noilguma konstatēšanas kriminālprocesuālā kārtība. Grām: Kriminālprocess. Raksti 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 798.-799.lpp.

⁶⁰ Baumanis J. Personu nereabilitējošie apstākļi kriminālprocesā jeb kriminālprocesuālā dekoherence. Jurista Vārds, 02.01.2018., nr.1(1007). Pieejams: <https://juristavards.lv/> [aplūkots 26.10.2019.]

⁶¹ Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs. Statistikas dati par kriminālprocesiem, kas atteikti uzsākt vai izbeigi pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 377.panta 3.punktu. Npublicēts materiāls.

Trešais gadījums, kad ir zināma konkrēta persona, kura varētu būt izdarījusi noziedzīgo nodarījumu un uzsākts kriminālprocess, bet tas jāizbeidz noilguma iestāšanās dēļ. Kā konstatēts juridiskajā literatūrā, tad “kriminālatbildības noilguma iestāšanās bez jebkādam atrunām var tikt konstatēta attiecībā pret personu, pret kuru uzsākts process, aizturēto, aizdomās turēto, kā arī apsūdzēto, kuram vēl nav izsniegta apsūdzība vai oficiālais lūgums par izdošanu”⁶². Šajos gadījumos attiecīgajai personai ir konkrētas sekas – pieņemts viņu nereabilitējošs lēmums, kas, savukārt, rada tiesiskas sekas. Saskaņā ar Sodurēģistra likumu⁶³, lai varētu veikt tiesību ierobežojumu kontroli, sodurēģistrā tiek ierakstītas ziņas par iepriekšminētajām personām (4.-7.pants). “Personām, pret kurām kriminālprocesi izbeigti uz nereabilitējoša pamata, ir noteikti nodarbinātības ierobežojumi.”⁶⁴ Piemēram, saskaņā ar Militārā dienesta likuma⁶⁵ 16.panta otrās daļas 3.punktu militārajā dienestā nevar iesaukt un nevar pieņemt Latvijas pilsoni, ja pret to izbeigts kriminālprocess uz nereabilitējoša pamata. Līdzīgi profesionālie ierobežojumi ir arī citām nozarēm, piemēram, psihologiem saskaņā ar Psihologu likuma⁶⁶ 6.pantu, noteiktiem amatiem saskaņā ar Kredītiestāžu likuma⁶⁷ 25.panta pirmās daļas 2.punktu u.c.

IeMIC, pēc autores pieprasījuma, sniedza statistikas datus par izbeigtajiem kriminālprocesiem saskaņā ar KPL 377.panta 3.punktu, tomēr norādīja, ka nav iespējams atsevišķi izdalīt kriminālprocesus - cik izbeigti uz personu nereabilitējoša pamata un, cik izbeigti, jo nav noskaidrota vainīgā persona. IeMIC sniedza šādus statistikas datus:

- ✓ **2016.gadā** kopā izbeigti **20057** kriminālprocesi (no 2016.gadā uzsāktiem – **39**);
- ✓ **2017.gadā** – **17378** kriminālprocesi (no 2017.gadā uzsāktiem – **29**);
- ✓ **2018.gadā** – **19955** kriminālprocesi (no 2018.gadā uzsāktiem – **18**);
- ✓ **2019.gada 10 mēnešos** – **19905** kriminālprocesi (no 2019.gadā uzsāktiem – **14**).

Kā konstatēts 2017.gada Valsts kontroles revīzijas ziņojumā⁶⁸, tad no kopumā pabeigto kriminālprocesu skaita, piemēram, 2016.gadā **47 %** ir uz kriminālatbildības noilguma pamata. Autoresprāt, šie statistikas dati norāda uz to, ka kaut kas nav kārtībā vai nu ar šībrīža kriminālatbildības noilguma regulējumu KL, vai izmeklēšanas kvalitāti. Kā norāda virsprokurors Arvīds Kalniņš, tad galvenais iemesls, kādēļ neizdodas izmeklēšanu pabeigt, līdz iestājas kriminālatbildības noilgums, ir : 1) neizdošanās noskaidrot vainīgo personu; 2) par iepriekš

⁶² Strada-Rozenberga K. Kriminālatbildības noilguma konstatēšanas kriminālprocesuālā kārtība. Grām: Kriminālprocess. Raksti 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 802.lpp.

⁶³ Sodurēģistra likums: LV likums. Pieņemts 10.10.2013. [01.12.2019. red.]

⁶⁴ Strada-Rozenberga K. Kriminālatbildības noilguma konstatēšanas kriminālprocesuālā kārtība. Grām: Kriminālprocess. Raksti 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 799.lpp.

⁶⁵ Militārā dienesta likums: LV likums. Pieņemts 30.05.2002. [01.12.2019. red.]

⁶⁶ Psihologu likums: LV likums. Pieņemts 30.03.2017. [01.12.2019. red.]

⁶⁷ Kredītiestāžu likums: LV likums. Pieņemts 05.10.1995. [01.12.2019. red.]

⁶⁸ Latvijas Republikas Valsts kontrole. VK revīzijas ziņojums. Pirmstiesas izmeklēšana Valsts policijā. Rīga, 2017. Pieejams:http://www.lrvk.gov.lv/uploads/reviziju-zinojumi/2016/2.4.1-6_2016/buklets_gala-versija_05.10.2017..pdf [aplūkots 04.12.2019.]

notikušu noziegumu tiek paziņots novēloti, pārāk īss laiks pierādījumu savākšanai; 3) pie atbildības saucamā persona nav atrodama; 4) izmeklēšanas kapacitātes nepietiekamība – sarežģītās lietās izmeklēšanas iestādes nespēj veikt apsūdzības uzrādīšanai nepieciešamās darbības.⁶⁹

Visos gadījumos rodas jautājums, vai tas ir taisnīgi pret cietušo, sabiedrību kopumā un, pēdējā gadījumā, pret pašu vainīgo personu? Autorei liekas taisnīgāk, ja noilgums nevarētu iestāties, kamēr nav zināma vainīgā persona, jo šobrīd sanāk, ka valsts atzīst vainīgo par “uzvarētāju”, un gadījumos, kad vainīgā persona atklājas pēc noilguma iestāšanās, valsts ir bezspēcīga, jo likums neļauj realizēt taisnīgumu, kas vidusmēra saprātīgajam iedzīvotājam nav saprotams un pieņemams. Savukārt vainīgajai personai rodas ilūzija par nesodāmību, kas, visticamāk, rada vēlmi personai iesaistīties jaunās noziedzīgās darbībās, jo iepriekš ir “pārspējusi gudrību” izmeklēšanas iestādes. Lai gan KPL 400.pants paredz kriminālprocesa apturēšanu gadījumos, kad nav noskaidrota vainīgā persona, kā arī gadījumos, kad persona slēpjas vai izvairās (KPL 378.pants), tomēr neviens no šiem regulējumiem neaptur kriminālatbildības noilguma tecējumu. Ir skaidrs, ka abos gadījumos kaut kur ir vainīgās personas, kā arī tas, ka izvairīšanās/slēpšanās no kriminālprocesa ir daudz negatīvāk vērtējams aspekts, nekā tie gadījumi, kad persona nekur neslēpjas, bet ļauj izmeklētājiem darīt savu darbu.

Pēdējais gadījums, kad tiek pieņemts nereabilitējošs lēmums, autoresprāt nav taisnīgs attiecībā pret personu, pret kuru uzsākts kriminālprocess, aizturēto un aizdomās turēto. Faktiski “personu nereabilitējošā lēmumā persona **tiesiski tiek atzīta par vainīgu**”⁷⁰, turklāt, tās **piekrišana nav nepieciešama**, lai izbeigtu kriminālprocesu uz šāda pamata⁷¹. KPL regulējumā noteikts, ka “šajos gadījumos, lai personai sniegtu iespēju sevi rehabilitēt, KPL 57.nodaļa (tiesvedības īpatnības, izskatot sūdzības par kriminālprocesa izbeigšanas pamatojumu) paredz iespēju šādus lēmumus par kriminālprocesa izbeigšanu pārsūdzēt un nosaka šo sūdzību izskatīšanas kārtību”⁷². Šobrīd sanāk tā, ka, ja persona nepārsūdz lēmumu, tad pieņemams, ka tā savu vainu ir atzinusi un pēc noklusējuma piekrīt procesa izbeigšanai uz nereabilitējoša pamata. Kā norāda tiesībzinātnieki, tad šo jautājumu, domājams, varētu atrisināt, ja KPL atgrieztos “pie nostājas, kāda bija iekļauta Latvijas KPK, to pilnveidojot. Proti, būtu jāparedz, ka procesu pret konkrētu personu uz kriminālatbildības noilguma pamata var izbeigt tikai tad, ja persona savu vainu atzīst un piekrīt

⁶⁹ Laganovskis G. Kriminālatbildības noilgums. Kā un kāpēc tas iestājas? Pieejams: <https://lvportals.lv/viedokli/257007-kriminalatbildibas-noilgums-ka-un-kapec-tas-iestajas-2013> [aplūkots 15.11.2019.]

⁷⁰ Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa 19.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Prof.Stradas-Rozenbergas K. zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 90.lpp.

⁷¹ Ibid.

⁷² Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa 76.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Prof.Stradas-Rozenbergas K. zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 90.lpp.

procesa izbeigšanai uz šāda pamata. Savukārt, ja persona vainu neatzīst un/vai nepiekrīt procesa izbeigšanai noilguma pēc, process būtu turpināms vispārējā kārtībā”⁷³. Autore piekrīt, ka tas varētu būt risinājums šai problēmai, tomēr, saskata arī nepilnības, t.i., vai personu var atzīt par vainīgu tikai pamatojoties uz to, ka tā atzīst savu vainu, bez pietiekamiem pierādījumiem? Autore uzskata, ka šis problēmjaudājums prasa turpmāku, plašāku pētījumu, tādēļ, bakalaura darba ierobežotā apjoma dēļ, šādu izpēti neveiks.

Secināms, ka arī šeit ir saskatāmi netaisnīguma elementi. Pie šī jautājuma iztirzāšanas autore vēl atgriezīsies darba 3.nodaļā.

Autore, apskatot KL 56.panta ceturto daļu, secina, ka nav īsti skaidrs, kādas sekas tas paredz. Minētā panta daļa nosaka, ka jautājumu par noilguma piemērošanu personai, kas izdarījusi noziegumu, par kuru var piespriest mūža ieslodzījumu, izlemj tiesa, ja no nozieguma izdarīšanas dienas vai no dienas, kad noziegumā, kas vērsts pret nepilngadīgās personas tikumību un dzimumneaizskaramību, cietusī persona sasniegusi astoņpadsmit gadu vecumu, pagājuši trīsdesmit gadi.

Vai minētā panta daļa paredz, ka tiesa var atbrīvot personu no soda vispār, vai arī atbrīvot no mūža ieslodzījuma, bet tā vietā nosakot brīvības atņemšanu uz noteiktu laiku? Apskatot vēsturiskos regulējumus, redzams, ka tajos, kur kā smagākais soda veids bija paredzēts nāves sods, ja tiesa pēc noilguma iestāšanās neuzskata par iespējamu piemērot nāves sodu, tad jāpiemēro brīvības atņemšana (piemēram, Latvijas PSR Kriminālkodeksa 45.panta ceturrtā daļa, KL pamata redakcija⁷⁴). Protams, nevar vienos svaru kausos likt nāves sodu un mūža ieslodzījumu, tomēr autore uzskata, ka jābūt skaidrībai, ko darīt gadījumos, kad pagājuši likumā noteiktie trīsdesmit gadi, tādēļ autore piedāvā precizēt KL 56.panta ceturto daļu.

Autoresprāt būtu iespējami trīs varianti: 1) noteikt, ka, ja tiesa nevar atbrīvot peronu saistībā ar noilgumu, tad piemēro mūža ieslodzījumu; 2) noteikt, ka, ja tiesa nevar atbrīvot peronu saistībā ar noilgumu, tad mūža ieslodzījumu aizstāj ar brīvības atņemšanu uz divdesmit gadiem; 3) noteikt, ka, ja tiesa nevar atbrīvot peronu saistībā ar noilgumu, tad piemēro mūža ieslodzījumu vai brīvības atņemšanu uz divdesmit gadiem.

Autore uzskata, ka šis jautājums būtu jāvērtē no krimināltiesību principu viedokļa - kurš no augstāk piedāvātajiem variantiem būtu atbilstošākais (skat. 3.nodaļu).

⁷³ Strada-Rozenberga K. Kriminālatbildības noilguma konstatēšanas kriminālprocesuālā kārtība. Grām: Kriminālprocess. Raksti 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010, 804.lpp.

⁷⁴ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [01.04.1999.-14.06.2000. pamata red.]

3. KRIMINĀLATBILDĪBAS NOILGUMA ATBILSTĪBA SODA MĒRĶIM UN KRIMINĀLTIESĪBU PRINCIPIEM

3.1. Kriminālatbildības noilguma atbilstība soda mērķim

“Kriminalizējot nodarījumus un paredzot par tiem sodu, valsts likumdevēja personā nosaka konkrētu mērķi, kādu tā ar soda palīdzību vēlas sasniegt.”⁷⁵ Soda mērķis ir noteikts KL 35.panta otrajā daļā, un tas ir: 1) aizsargāt sabiedrības drošību; 2) atjaunot taisnīgumu; 3) sodīt vainīgo personu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu; 4) resocializēt sodīto personu; 5) panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.

“Kriminālsods ir līdzeklis, kuru izmantojot valsts cenšas ne tikai sodīt kriminālpārkāpēju par izdarīto, bet arī pāraudzināt viņu, mainīt noliedzošo attieksmi pret sabiedrību un tās vērtībām. Parasti attiecīgo mērķu sasniegšana nav iespējama bez kriminālsoda piemērošanas.”⁷⁶ Taču gadījumos, kad iestājas kriminālatbildības noilgums, vainīgā persona tiek atbrīvota no soda. Vai tas nozīmē, ka pēc noteikta laika soda mērķim vairs nav nozīmes? Kā atzīts ārvalstu doktrīnā, jo mazāks laiks ir pagājis starp noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu un soda saņemšanu, jo efektīvāks būs soda saņemšanas iespajds uz vainīgo personu. Un pretēji, jo lielāks laiks pagājis, jo nelietderīgāk piemērot sodu, jo tas nesasniedz soda mērķi.⁷⁷ Ir tiesībzinātnieki, kas uzskata, “ja kriminālsoda mērķis būtu atriebība par izdarīto, noilguma institūts neparādītos krimināltiesībās. Taču kriminālsoda mērķis ir likumpārkāpēja kā likumpaklausīgas personas atgriešana sabiedrībā.”⁷⁸ Ir tiesībzinātnieki, kas uzskata, ka uzsvars būtu jāliek uz likumpārkāpēja rehabilitāciju un cik vien iespējams jāievēro to tiesības un vajadzības, tomēr nepieļaujot pārāk saudzīgu attieksmi, lai tā neapdraudētu sabiedrības drošību.⁷⁹

Auresprāt, te gan būtu jāskatās, no kuras pozīcijas raugās – no noziedzīgā nodarījuma izdarījušās personas, vai cietušās personas. Pirmsšķietami, tik tiešām, ja raugās no vainīgās personas skatupunkta, tad soda saņemšana iespējami ātrāk pēc noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas varētu būt daudz pamācošāka un ar audzinošām iezīmēm. Turklāt, iespējams, jo ilgāks laiks pagājis no noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas, jo persona pati ir sapratusi savu vainu un jau tāpat iekšēji pārdzīvo izdarīto, kas varētu būt arī daudz lielāks sods, nekā reāla soda saņemšana saskaņā

⁷⁵ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 166.lpp.

⁷⁶ Judins A. Par kriminālatbildības noilgumu mūsu tiesībās, kad likuma pārkāpēju nesoda un neattaisno. Jurista Vārds, 2000, nr.16 (169). Pieejams: <https://juristavards.lv/> [aplūkots 26.10.2019.]

⁷⁷ Уголовное право Российской Федерации. Общая часть: Учебник для вузов / Под ред. В.С. Комиссарова, Н.Е. Крыловой, И.М. Тяжковой. — Москва: Статут, 2012, с.695.-696.

⁷⁸ Judins A. Par kriminālatbildības noilgumu mūsu tiesībās, kad likuma pārkāpēju nesoda un neattaisno. Jurista Vārds, 2000, nr.16 (169). Pieejams: <https://juristavards.lv/> [aplūkots 26.10.2019.]

⁷⁹ Paolo S. The Purpose and Effects of Punishment. European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, 2001, Vol.9/1, p.56.

ar likumu. Turklāt, ja persona atkārtoti neizdara jaunus likumpārkāpumus, tas varētu liecināt par to, ka tā ir kļuvusi likumpaklausīga un nemaz vairs nav nepieciešams sodīt to.

Savukārt, ja raugās no cietušā/sabiedrības puses, tad gadījumos, kad vainīgā persona tiek atbrīvota no soda tikai tādēļ, ka ir pagājis konkrēts likumā noteikts laiks, nešķiet taisnīgi. Bieži vien cietušais pārinodarījuma sekas izjūt visa mūža garumā un vainīgās personas nesodīšana, ja tās vainu ir iespējams konstatēt, var šķist, ka valstij cietušā fiziskās/morālās sāpes ir mazāk svarīgas. Tomēr, autoresprāt, nevar uz šo jautājumu raudzīties tikai no kādas vienas puses, ir jāatrod līdzsvars.

Lai saprastu, vai kriminālatbildības noilguma regulējums atbilst soda mērķim, autore uzskata, ka jāapskata KL 35.panta otrajā daļā definētā mērķa katra punkta saistību ar kriminālatbildības noilgumu un kādu ietekmi tas atstāj, ja sods netiek piemērots noilguma dēļ.

Aizsargāt sabiedrības drošību

“Sabiedrības drošība sevī ietver publisko interešu nodrošināšanu. Šis jēdziens demokrātiskā valstī nozīmē cilvēka dzīvības, brīvības, veselības, goda un īpašuma aizsardzību.”⁸⁰ Vai tas fakts vien, ka personai tiek piemērots sods, aizsargā sabiedrības drošību? Autoresprāt, tas vien, ka vainīgā persona izcieš sodu, vēl neaizsargā sabiedrību no šīs personas turpmākajām noziedzīgajām darbībām. Tomēr arī soda neizciešana saistībā ar to, ka iestājies kriminālatbildības noilgums neaizsargā sabiedrības drošību, jo vainīgajai personai var rasties ilūzija par nesodāmību un tā var arī turpmāk “gudri – tā, lai nepieķer” turpināt savas noziedzīgās darbības. Līdz ar to, atsakoties piemērot sodu, daļā gadījumu, sabiedrības drošība netiek aizsargāta. Šeit gan runa vairāk varētu būt par tiem gadījumiem, kad noilgums tiek piemērots situācijā, kad nav noskaidrota vainīgā persona, vai arī kriminālprocesu nevar uzsākt, jo jau ir iestājies noilgums, lai gan faktiski varētu noskaidrot vainīgo personu un sodīt to. Jo, kā jau iepriekš autore minēja, tas vainīgajai personai varētu likt justies kā “uzvarētājam” un turpināt savas noziedzīgās darbības. Cita situācija ir ar gadījumiem, kad vainīgā persona ir zināma un attiecībā uz to tiek pieņemts nereabilitējošs lēmums, jo šajos gadījumos nav gluži tā, ka vainīgajam nebūtu iestājušās paliekošas sekas. “Lai gan persona netiek sodīta par “noilgušu” noziedzīgu nodarījumu, tai saglabājas visas tās tiesiskās sekas, kas jebkurai citai personai, kura ir atzīta par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.”⁸¹

Secināms, ka soda piemērošana vai nepiemērošana pati par sevi vēl neaizsargā sabiedrības drošību.

⁸⁰ Pleps J. Komentārs Satversmes 116.pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 776.lpp.

⁸¹ Bordāns T. Prekluzīvi termiņi, to izpratne un lietojums tiesu praksē. Jurista Vārds, 2015, nr.19 (871). Pieejams: <https://juristavards.lv/> [aplūkots 02.12.2019.]

Atjaunot taisnīgumu

“Krimināltiesību izpratnē ar taisnīguma atjaunošanu kriminālprocesā saprot pasākumus, kas orientēti uz noziedzīgā nodarījuma sekū novēršanu un ko veic pašas noziedzīgajā nodarījumā iesaistītās personas – cietušais, apsūdzētais, sabiedrība, tādējādi panākot krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē.”⁸² Šeit ir jautājums, kādos veidos var atjaunot taisnīgumu? Iepriekš minēts, ka tie ir pasākumi, kas orientēti uz noziedzīgā nodarījuma sekū novēršanu. Pie šādiem pasākumiem pieskaitāmi izlīgums starp cietušo un personu, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, un kaitējuma kompensācijas institūts. Taču šie divi pasākumu veidi var atjaunot taisnīgumu gadījumā, kad ir noskaidrota vainīgā persona, savukārt, lai noskaidrotu noziedzīga nodarījuma izdarījušo personu ir nepieciešams laiks, kas ir ierobežots ar kriminālatbildības noilgumu. Te, var nonākt pie secinājuma, ka, lai atjaunotu taisnīgumu, ir nepieciešams pietiekami ilgs laiks, lai varētu atrast un pierādīt personas vainu, ko nevar izdarīt, ja ir iestājies noilgums.

Kā norādīts Latvijas Republikas Augstākās tiesas lēmumā SKK-17/2019⁸³, tad gadījumos, kad kriminālatbildības noilgums konstatēts iztiesāšanas stadijā un bijis pieteikts kompensācijas pieteikums, tad tiesai, neskatoties uz to, ka kriminālprocesu jāizbeidz (KPL 481.panta pirmās daļas 1.punkts), ir jāizlemj jautājums par kaitējuma atlīdzināšanu cietušajam. Kādā citā Augstākās tiesas lēmumā teikts, ka “tiesa, neizbeidzot procesu uz nereabilitējoša pamata, liedza cietušajam Kriminālprocesa likuma 22.panta, 97.panta pirmajā daļā un 350.panta otrajā daļā paredzētās tiesības uz kompensācijas saņemšanu no vainīgās personas”⁸⁴. Tātad, ja tiesa izbeidz procesu uz nereabilitējoša pamata (arī kriminālatbildības noilguma gadījumā), tad cietušajam joprojām saglabājas tiesības uz kompensāciju, savukārt, kā noteikts judikatūrā (Latvijas Republikas Augstākās tiesas lēmums SKK 401/2017⁸⁵), tad apsūdzētajam ir **pienākums** samaksāt kompensāciju cietušajam arī tad, ja kriminālprocess izbeigts uz nereabilitējoša pamata, kas nozīmē, ka tiek atjaunots taisnīgums.

Ārvalstu tiesībzinātnieki norāda, ka nosakot sodu vainīgajai personai, tas dod pārliecību sabiedrībai par taisnīguma atjaunošanos un valsts spējām aizsargāt iedzīvotājus no noziedzības.⁸⁶

⁸² Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 167.lpp

⁸³ Augstākās tiesas 04.06.2019. Lēmums lietā Nr.16870002309, SKK-17/2019, 12.p. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 16.11.2019.]

⁸⁴ Augstākās tiesas 08.11.2018. Lēmums lietā Nr. 11823001414, SKK – 189/2018, 5.5.p. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 16.11.2019.]

⁸⁵ Augstākās tiesas 07.07.2017. Lēmums lietā Nr. 12507001511, SKK 401/2017, Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=1&year=2017> [aplūkots 16.11.2019.]

⁸⁶ Авторский коллектив под общ. ред. В.И. Радченко. Уголовное право. Общая часть: Учебник. - Москва: ЗАО Юстицинформ, 2004, с.304.

Kā norādīts KL komentāros, tad arī samērīga un individuāla soda noteikšana vainīgajam ir viens no veidiem, kā var atjaunot taisnīgumu.⁸⁷ No šī aspekta raugoties, sabiedrības acīs, ja persona netiek sodīta kriminālatbildības noilguma iestāšanās dēļ, taisnīgums netiek atjaunots. Tomēr jāatceras, ka soda reāla piemērošana ir tikai viens no veidiem, kā var atjaunot taisnīgumu.

Sodīt vainīgo personu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu

“Sodīšana ir valsts funkcija, un ar soda palīdzību valsts nodrošina likumu priekšrakstu izpildi, ar Krimināllikumu aizsargāto interešu aizsardzību.”⁸⁸ Par cik sodīšana ir valsts funkcija, tad valsts var arī noteikt izņēmuma gadījumus, kad tā personu nesoda, tomēr tai jāņem vērā sabiedrības intereses, sodīšanas lietderība u.c. faktori. Viens no šādiem gadījumiem, kad persona netiek sodīta par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, ir kriminālatbildības noilguma iestāšanās, un te būtu jāsaprot, **pēc cik ilga laika sods vairs nav efektīvs** un ir pamatoti piemērot noilgumu. Kā norāda tiesībzinātnieks Pauls Mincs, apskatot noilguma vēsturisko izcelsmi, tad “cietušais vienmēr zināja, kāda pārestība viņam sagādāta, un atreibības stimul, afekts – pārejošs stāvoklis. No tā izrietēja laika dzēsošais iespaids un tamdēļ arī nebija vajadzības noteikt tam garāku laiku”⁸⁹. Autore pievienojas šim apgalvojumam, jo kā sacīts tautas parunā – laiks dziedē visu. Bet šeit runa ir par to, kāds noziedzīgais nodarījums ir izdarīts un cik ilgs laiks nepieciešams katram no tiem, lai “dziedētu” pārinodarījumu. Cits aspekts par labu noilgumam ir tas, ka, jo ilgāks laiks paiet, jo grūtāk ir savākt pārliecinošus pierādījumus, lai apstiprinātos personas vaina. Un ne mazāk svarīgs aspekts, autoresprāt, ir lietderība tērēt tam laiku un valsts resursus. Tieši tādēļ ir pareizi un lietderīgi tas, ka noilguma laiks visiem noziedzīgajiem nodarījumiem nav vienāds, bet gan noteikts atkarībā no noziedzīgā nodarījuma smaguma. Tā tas ir bijis vēsturiski un ir joprojām, bet, atgriežoties pie būtiskā jautājuma – vai šobrīd noteiktie termiņi ir samērīgi un pietiekami gari, lai realizētu taisnīgumu? Salīdzinot ar vēsturisko regulējumu, pirmsšķietami likumā noteiktie kriminālatbildības noilguma termiņi ir līdzīga garuma, bet, tā gluži nav, viena būtiska elementa dēļ - vēsturiski bija paredzēta noilguma tecējuma apturēšana, uz kā rēķina bija iespējams, objektīvu iemeslu dēļ, “pagarināt” noilguma termiņu. Kā iepriekš autore pieminēja (skat. 2.5. apakšnodaļu), tad šobrīd KPL gan paredz kriminālprocesa apturēšanu (KPL 378.pants un 400.pants), bet tas neaptur kriminālatbildības noilguma tecējumu. Ņemot vērā iepriekšminēto, un to, lai kriminālatbildības noilgums būtu atbilstošs soda mērķim, autore ierosina atgriezties pie vēsturiskā risinājuma, un paredzēt kriminālatbildības noilguma apturēšanas institūtu. Būtu vērtējams, kādos tieši gadījumos šāds institūts būtu lietderīgs un samazinātu to gadījumu skaitu, kad vainīgā persona

⁸⁷ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 167.lpp

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Mincs P. Krimināltiesību kurss. Vispārējā daļa ar U.Krastiņa komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 320.lpp.

netiek sodīta tikai tādēļ, ka objektīvu iemeslu dēļ, nav bijis iespējams noskaidrot vainīgo personu, vai laicīgi pierādīt personas vainu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Ņemot vērā bakalaura darba ierobežoto apjomu un iepriekšminētā jautājuma nepieciešamību pēc padziļinātāka izvērtējuma, autore neveiks analīzi, kuros tieši gadījumos būtu nepieciešams apturēt kriminālatbildības noilguma tecējumu, tomēr, viens no tiem varētu būt gadījums, kad persona izvairās vai slēpjas no izmeklēšanas.

Resocializēt sodīto personu

Saskaņā ar Latvijas Soduzpildes kodeksa⁹⁰ 61.1.pantu, ar brīvības atņemšanu notiesāto personu resocializācijas mērķis ir veicināt notiesātā tiesisku uzvedību un veidot viņam sociāli pozitīvu vērtību izpratni. Tā sastāv no sociālās uzvedības korekcijas līdzekļu kopuma (lai veicinātu tiesisku uzvedību un novērstu prettiesiskas uzvedības iemeslus) un sociālās rehabilitācijas līdzekļu kopuma (notiesātais saglabātu vai apgūtu sociālās iemaņas, profesionālās vai vispārīgās zināšanas un prasmes).

Resocializācija neattiecas tikai uz ar brīvības atņemšanu notiesātajiem, tā var realizēties arī gadījumos, kad piemēroti sodi, kas nav saistīti ar brīvības atņemšanu. Resocializācijas nozīme plašākā izpratnē ir – “piemērojot likumpārkāpēja nodarījumam, personībai un lietas apstākļiem visatbilstošāko sodu un to efektīvi izpildot, panākt, lai pozitīvi mainītos notiesātā personība, nākotnē netiktu pieļauts noziedzīgu nodarījumu recidīvs”⁹¹.

Vai pēc noteikta laika atsakoties sodīt vainīgo, tas kaut kādā veidā resocializē personu, t.i., vai personas sociālā uzvedība var uzlaboties bez soda un iepriekšminēto resocializācijas pasākumu kopuma? Vai nesaņemot sodu par izdarīto, tā pēc zināma laika spēj pati saprast izdarītā noziedzīgā nodarījuma kaitīgumu, un saprast, ka tai turpmāk jāuzvedas tiesiski?

Autoresprāt, uz šiem jautājumiem atbildēt viennozīmīgi nav iespējams, jo tas ir atkarīgs no katras personas rakstura iezīmēm. Daļai personu šāda “izbēgšana” no soda radīs papildu drosmi un motivāciju jauniem noziedzīgiem nodarījumiem, līdz ar to personas resocializācija, atsakoties no personas sodīšanas, vienā daļā gadījumu nerealizējas.

Pēc itāļu filosofa Ugo Spirito (1896.-1979.) domām noziedznieki ir jārehabilitē, nevis jāsoda. Viņš uzskatīja, ka noziedznieks neatšķiras no citiem sabiedrības locekļiem, neatrodas ārpus tās vai pret to, bet gan ir viens no sabiedrības un tāpēc nevajadzētu viņu sodīt, jo sodīšana ir sāpju nodarīšana.⁹²

⁹⁰ Latvijas Soduzpildes kodekss: LV likums. Pieņemts 23.12.1970. [02.12.2019.red.]

⁹¹ Reigase A. Kriminālsoda – piespiedu darba – saturs un mērķis. Jurista Vārds, 2008, nr. 34 (539). Pieejams: <https://juristavards.lv/> [aplūkots 10.12.2019.]

⁹² Paolo S. The Purpose and Effects of Punishment. European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, 2001, Vol.9/1, p.59.

Autore daļēji pievienojas iepriekš izteiktajam viedoklim, jo, pēc autores domām, noziedzības cēlonis ir meklējams, galvenokārt, cilvēka domāšanas veidā, audzināšanā un izglītībā. Tomēr, ir saprotams arī tas, ka ne visi pakļaujas audzināšanai un pāraudzīšanai, un, reizēm, sods ir vienīgais veids, kā likumpārkāpējam saprast savas kļūdas.

Secināms, ka kriminālatbildības noilguma iestāšanās gadījumā, likumpārkāpējs ne vienmēr pats ir spējīgs saprast un novērst savas prettiesiskās uzvedības iemeslus. Tomēr, tas lielā mērā ir atkarīgs no cilvēka personiskajām īpašībām, tieši tādēļ nevar apgalvot, ka, gadījumos, kad iestājas kriminālatbildības noilgums un perona netiek sodīta (un netiek īstenotas resocializācijas programmas), kriminālatbildības noilguma institūts būtu tas, kurš neļauj realizēties peronas resocializācijai.

Panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas

“Pirmām kārtām, soda mērķis ir atturēt citus no nozieguma izdarīšanas (vispārējā jeb ģenerālā prevencija).[...]Saskaņā ar citu uzskatu, soda mērķis ir atturēt konkrēto noziedznieku no nozieguma izdarīšanas vai labot ar soda palīdzību (speciālā prevencija).”⁹³

Autoresprāt, soda piedraudējums vairumā gadījumu attur cilvēkus no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas, attur arī tas, ka sabiedrība redz, ka par izdarīto vainīgais saņem reālu pelnīto sodu, savukārt situācijās, kad vainīgā persona netiek sodīta kriminālatbildības noilguma iestāšanās dēļ, var radīt sabiedrībā neizpratni un tiesisko nihilismu. Tiesību literatūrā izteikts viedoklis, ka “krimināltiesības ir piespiedu kārtība, jo tā piemēro sodu noziedzniekam pret viņa gribu, tai pašā laikā, ar iespējamām soda draudiem, pārējie tiek atturēti no noziegumu izdarīšanas”⁹⁴.

Ja perona netiek sodīta kriminālatbildības noilguma iestāšanās dēļ, tad tas neattur, galvenokārt, likumpārkāpēju no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas, un arī citos neizraisa likumpaklausību.

Tomēr jāatceras, ka vairumā gadījumu, tas vien, ka KL par noziedzīgo nodarījumu ir paredzēts konkrēts sods, attur personas no to veikšanas. Lielākā daļa nepaļaujas uz to, ka tieši viņa gadījumā iestāsies kriminālatbildības noilgums, līdz ar to kriminālatbildības noilguma esamība nemudina personas izdarīt noziedzīgus nodarījumus, jo ir skaidrs, ka valsts mēģinās tos atklāt. Drīzāk, kriminālatbildības noilguma iestāšanās, ir kā necerēta “izglābšanās” no soda.

Rezumējot iepriekš minēto, attiecībā uz soda mērķi un to, vai kriminālatbildības noilguma institūts ir vai nav pretrunā ar soda mērķi, autore secina, ka kopumā (izņemot dažus aspektus) soda mērķis ir izpildāms līdz kriminālatbildības noilguma termiņa beigām, jo soda mērķim ir nozīme

⁹³ Banga E. Soda politika kā brīdinājums. Jurista Vārds, 2006, nr.1(404). Pieejams: <https://juristavards.lv/> [aplūkots 02.12.2019.]

⁹⁴ Ibid.

tikai tad, ja tas tiek piemērots iespējami drīzāk pēc noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas. Ja, pēc pārāk ilga laika, persona tiek sodīta tikai sodīšanas pēc, tad sodam nav nozīmes, jo tas nesasniedz savu mērķi, tādēļ kriminālatbildības noilguma institūta esamība kā tāda nav pretrunā ar sodu un tā mērķi. Un, kā jau iepriekš secināts, sods nav vienīgi kā negatīva reakcija pret likumpārkāpēju vai attriebība. Galvenais jautājums, kas būtu diskusijas vērts, ir par to, vai šībrīža kriminālatbildības noilguma likumā noteiktie termiņi ir pietiekami gari.

3.2. Kriminālatbildības noilguma atbilstība krimināltiesību principiem

Krimināltiesību pamatprincipi KL atsevišķi, kā tas, piemēram, ir KPL, nav noformulēti, taču norāde uz tiem rodama atsevišķos Vispārīgās daļas pantos.⁹⁵

Krimināltiesībās ir šādi krimināltiesību pamatprincipi:

Likumības princips – nodarījuma noziedzīgumu, tā sodāmību un citas krimināltiesiskas sekas nosaka tikai KL, turklāt tas nedrīkst būt pretrunā ar Latvijas Republikas Satversmi (turpmāk - Satversme), normām jāatbilst starptautiskajām tiesībām un starptautiskajiem līgumiem. Kā arī kriminālatbildības iestājas tikai par KL Sevišķajā daļā paredzētu nodarījumu – nav noziedzīga nodarījuma, nav soda (lat. *Nullum crimen, nulla poena sine lege*).⁹⁶

Atbrīvošana no kriminālatbildības un soda kriminālatbildības noilguma dēļ ir regulēta KL, tātad šajā aspektā ir ievērots likumības princips. Sarežģītāks jautājums ir par to, vai KL regulējums ir atbilstošs Satversmei un starptautiskajām normām.

Autoresprāt, būtu jāskata atsevišķi kriminālatbildības noilguma regulējuma aspekti, piemēram, vai tie atbilst no Satversmes izrietošajām tiesībām uz taisnīgu tiesu.

Satversmes komentāros norādīts, ka “personai, kas apsūdzēta krimināltiesiska rakstura nodarījuma izdarīšanā, ir tiesības nekavējoties (savlaicīgi) saņemt pilnu informāciju par apsūdzību.[...]Šai informācijai jābūt faktiski saņemtai – šajā gadījumā nav pietiekama prezumcija par saņemšanu.”⁹⁷ Kā jau autore konstatēja iepriekš (skat. 3.2. apakšnodaļu), tad šobrīd neskaidrības ir gadījumos, kad apsūdzība izsniegta ar pasta starpniecību. Ja apsūdzība tiek nosūtīta vienkāršā sūtījumā, tad nav garantijas, ka saņēmējs to tiešām būs saņēmis, kā arī, kad tieši apsūdzība saņemta. Konstatējams, ka šī nelielā nianse neatbilst likumības principam.

Neatbilstošs Satversmes 92.pantam, autoresprāt, ir arī tas, ka, kriminālatbildības noilguma iestāšanās gadījumā, tiek pieņemts personu nereabilitējošs lēmums, turklāt neprasot personas

⁹⁵ Krastiņš U., V.Liholaja, Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 21.lpp

⁹⁶ Ibid. 21.-22. lpp

⁹⁷ Briede J., Višķere I., Litvins G., Bitāns A., Danovskis E. Komentārs Satversmes 92.pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 142.lpp.

piekrišanu. Satversmes 92.panta otrais teikums nosaka, ka ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Taču šobrīd, kā secināts bakalaura darbā, nereabilitējoša lēmuma gadījumā persona tiek uzskatīta par vainīgu, kas neatbilst likumības principam.

Vainīguma princips – “pie kriminālatbildības saucama un sodāma tikai tāda persona, kura ir vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā”⁹⁸. Pēc ārvalstu tiesībzinātnieku domām, šis princips garantē personas brīvību, t.i., valsts nevar sodīt personu bez apsūdzības.⁹⁹

Kā jau iepriekš secināts, tad gadījumos, kad kriminālprocess jāizbeidz uz nereabilitējoša lēmuma pamata, tad faktiski persona tiek uzskatīta par vainīgu bez pienācīgas pierādīšanas, turklāt personas piekrišana netiek prasīta. Ja persona tiek uzskatīta par vainīgu, tad, saskaņā ar vainīguma principu, viņa būtu saucama pie kriminālatbildības un sodāma, un tas nozīmētu, ka likumā noteiktos gadījumos viņu varētu arī nesaukt pie atbildības un nesodīt. Rodas jautājums, kā var atbrīvot no kriminālatbildības un soda personu (persona, pret kuru uzsākts kriminālprocess, aizturētais, aizdomās turētais), kuras vaina nav pierādīta likumā noteiktajā kārtībā? Pie šī jautājuma varētu saskatīt arī likumības principa pārkāpumu.

Saskaņā ar KPL 61.pantu persona, pret kuru uzsākts kriminālprocess, ir tāda persona, kura iespējams (pastāv reāla iespēja) ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Gadījumos, kad pret šādu personu tiek pieņemts nereabilitējošs lēmums, faktiski tiek apgalvots: pastāv reāla iespēja, ka persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu = persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu.

Vai arī, no KPL 62.panta izriet, ka aizturētais ir tā persona, par kuru atsevišķi fakti dod pamatu uzskatīt, ka persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Nereabilitējoša lēmuma gadījumā tiek apgalvots: atsevišķi fakti dod pamatu uzskatīt, ka persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu = persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu.

Savukārt, no KPL 65.panta izriet, ka aizdomās turētais ir persona, par kuru pierādījumu kopums dod pamatu pieņemumam, ka, visticamāk, persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Nereabilitējoša lēmuma gadījumā tiek apgalvots: pieņemums, ka visticamāk persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu = persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu.

Un visbeidzot, no KPL 69.panta un KPL 402.panta izsecināms, ka apsūdzētais ir persona, par kuru pierādījumi norāda uz vainu un prokurors ir pārliecināts, ka pierādījumi to apstiprina. Nereabilitējoša lēmuma gadījumā tiek apgalvots: uz personas vainu norāda pierādījumi, kuri to apstiprina = persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu.

⁹⁸ Krastiņš U., V.Liholaja, Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008,23.lpp

⁹⁹ Simionescu E.G. Principles of Criminal Liability. Annals of the Constantin Brancusi University of Targu Jiu Juridical Sciences Series 2017, no.4 (2017), p.40.

Kā secināms, tad nereabilitējošie lēmumi, kas pieņemti attiecībā uz personu, pret kuru uzsākts kriminālprocess, aizturēto un aizdomās turēto ir pretrunā vainīguma principam, jo tiek izteikts apgalvojums, ka minētās personas ir vainīgas bez pārliecinošas vainas pierādīšanas.

Taisnīguma princips – izpaužas soda individualizācijā, t.i., tiesa, nosakot sodu, un prokurors, sastādot priekšrakstu par sodu, ņem vērā izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, vainīgā personību, atbildību mīkstinājošos un pastiprinošos apstākļus. Izpaužas arī dubultās sodīšanas nepieļaujamībā (*ne bis in idem*).¹⁰⁰ Tiešā veidā, kad tiek pieņemts lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu saistībā ar kriminālatbildības noilguma iestāšanos, taisnīguma princips netiek pārkāpts, jo nekāds sods netiek noteikts, tātad nav iespējams arī veikt soda individualizāciju. Tomēr, autoresprāt, pēc šī principa būtu jāvērtē KL 56.panta ceturtais daļa, tas tiks apskatīts kopsakarā ar humānisma principu (skat.turpmāk).

Humānisma princips – nevienu nedrīkst pakļaut nežēlīgam un cilvēka cieņu pazemojošam sodam. Izpaužas iespējā atbrīvot personu no kriminālatbildības, no soda un no soda izciešanas, soda samazināšanas iespējā izņēmuma gadījumos, nepilngadīgo kriminālatbildības īpatnību noteikšanā speciālā nodaļā.¹⁰¹ Ārvalstu tiesībzinātnieki uzsver, ka saskaņā ar šo principu ir jāņem vērā likumpārkāpēja pamatintereses, ka arī viņš ir cilvēks. Ja agrāk kriminālatbildībai vairāk bija sodoša nozīme, tad tagad tā atspoguļo cilvēces liberālos centienus humanizēt sodus, ne tikai ņemot vērā sabiedrības intereses, bet arī likumpārkāpēja.¹⁰² Kriminālatbildības mērķis un būtība nav pazemot vai degradēt cilvēku, bet gluži pretēji, ar noteiktiem līdzekļiem un metodēm resocializēt personu.¹⁰³

Kā secināms, tad kriminālatbildības noilguma esamība kā tāda, ne tikai atbilst humānisma principam, bet arī to paredz. Tomēr, būtu jāapskata atsevišķus kriminālatbildības noilguma regulējuma aspektus šī principa kontekstā. Kā autore iepriekš pieminēja, tad tas varētu būt KL 56.panta ceturtais daļas regulējums, kas nesniedz skaidrību par to, kas notiek gadījumos, kad tiesa nevar personu atbrīvot saistībā ar noilgumu. Pēc minētā panta šībrīža formulējuma secināms, ka personai tomēr piemērojams mūža ieslodzījums. Vai šāds risinājums ir atbilstošs humānisma principam? Vai nebūtu pareizāk, ja tiesai būtu jāpiemēro brīvības atņemšana uz noteiktu laiku, ievērojot soda individualizāciju (taisnīguma princips)?

¹⁰⁰ Krastiņš U., V.Liholaja, Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 23-24.lpp

¹⁰¹ Ibid. 24.lpp

¹⁰² Panainte R. The Principle of Humanism and the Principle of Opportuneness of Punishment - New Concepts in Realizing the Purpose of the Criminal Law. Logos Universality Mentality Education Novelty Section: Law 3, 2014, p.48.

¹⁰³ Simionescu E.G. Principles of Criminal Liability. Annals of the Constantin Brancusi University of Targu Jiu Juridical Sciences Series 2017, no.4 (2017), p.42.

Apskatot, par kādiem tieši noziedzīgiem nodarījumiem KL Sevišķajā daļā ir paredzēts mūža ieslodzījums, secināms, ka tie ir: KL 71. pants par genocīdu; 71.² pants. Noziegumi pret cilvēci; 72.pants. Noziegumi pret mieru; 73.pants. Masveida iznīcināšanas ieroču izgatavošana, glabāšana, pārvietošana, lietošana un izplatīšana; 73.¹ pants. Masveida iznīcināšanas ieroču izgatavošanas, glabāšanas, pārvietošanas, lietošanas un izplatīšanas finansēšana; 74.pants. Kara noziegumi; 79.¹ pants. Terorisms; 79.² pants. Terorisma finansēšana; 89.¹ pants. Noziedzīga organizācija; 116.pants. Slepkavība; 117.pants. Slepkavība pastiprinošos apstākļos; 118.pants. Slepkavība sevišķi pastiprinošos apstākļos; 159.pants otrā un trešā daļa. Izvarošana; 160.panta piektā un sestā daļa. Seksuāla vardarbība.

Kā paredz KL 57.pants, tad noilgums neiestājas par noziegumu pret cilvēci, noziegumu pret mieru, kara noziegumu vai piedalīšanos genocīdā. Minētie noziegumi iekļauti Sevišķās daļas 9.nodaļā - noziegumi pret cilvēci, mieru, kara noziegumi, genocīds - regulēti no 71.panta līdz 79.pantam ieskaitot. Uz šiem noziegumiem neattiecas KL 56.panta ceturtais daļas regulējums, neskatoties uz to, ka par tiem paredzēts mūža ieslodzījums.

Ja apskata pārējos noziegumus, tad visos pieminētajos pantos, kā sods ir paredzēts mūža ieslodzījums **vai** brīvības atņemšana uz noteiktu laiku. No kā izsecināms, ka, arī gadījumos, kad par kādu no minētajiem noziegumiem varētu iestāties kriminālatbildības noilgums un tiesa nevar atbrīvot no soda, tad tiesai jebkurā gadījumā KL normas ļauj izvērtēt, vai būs piemērojams mūža ieslodzījums **vai** brīvības atņemšanas sods uz noteiktu laiku. No kā, savukārt, secināms, ka KL 56.panta ceturtais daļa atbilst humānisma un taisnīguma principam. Vienīgi, autore uzskata, ka, lai izvērtētais pants būtu skaidrāks, būtu vēlams to precizēt un noteikt šādā redakcijā:

“Jautājumu par noilguma piemērošanu personai, kas izdarījusi noziegumu, par kuru var piespriest mūža ieslodzījumu, izlemj tiesa, ja no nozieguma izdarīšanas dienas vai no dienas, kad noziegumā, kas vērsts pret nepilngadīgās personas tikumību un dzimumneaizskaramību, cietusī persona sasniegusi astoņpadsmit gadu vecumu, pagājuši trīsdesmit gadi. Ja tiesa nevar atbrīvot personu saistībā ar noilgumu, tad piemēro mūža ieslodzījumu vai brīvības atņemšanu uz divdesmit gadiem.”

Vienlīdzības princips – “visi ir vienlīdzīgi likuma priekšā un visiem ir tiesības bez jebkādas diskriminācijas uz vienādu likuma aizsardzību”¹⁰⁴. Vienlīdzības princips izriet no Latvijas Republikas Satversmes¹⁰⁵ 91.panta, tas “tiesību sistēmā darbojas kā vispārējs tiesību princips”¹⁰⁶. “Vienlīdzības princips nozīmē, ka vienādos faktiskajos un tiesiskajos apstākļos izturēšanās ir jābūt

¹⁰⁴ Krastiņš U., V.Liholaja, Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 22.lpp

¹⁰⁵ Latvijas Republikas Satversme : LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [03.12.2019. red.]

¹⁰⁶ Levīts E. Komentārs Satversmes 91. pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 74.lpp.

vienādei, savukārt atšķirīgos apstākļos izturēšanās ir jābū atšķirīgai.”¹⁰⁷ Autoresprāt, no šī principa skatupunkta būtu apskatāma KL 56.panta trešā daļa, proti, vai tas, ka noilguma apturēšanas gadījumā laiku, kas paredzēts par smagāko no izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, sāk skaitīt no jaunā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīža, ir atbilstoši vienlīdzības principam? Piemēram, situācijā, kas aprakstīta Rīgas apgabaltiesas izskatītajā krimināllietā Nr. 11516001510¹⁰⁸, kur persona veikusi noziedzīgus nodarījumus pēc KL 314.panta pirmās daļas (noziedzīgā kārtā iegūtas automašīnas iegādāšanās un realizēšana - 2010.gada 4.janvārī automašīnu Opel Astra; 2010.gada 7.janvārī automašīnu Volkswagen Golf) un pēc KL 265.panta pirmās daļas (transportlīdzekļa dokumentu viltošana - 2009.gada 29.decembrī automašīnai Volkswagen Golf). Saskaņā ar tābrīža KL redakciju, par KL 314.panta pirmo daļu noilgums iestātos pēc 2 gadiem (kriminālpārkāpums), bet par KL 265.panta pirmo daļu pēc 5 gadiem (mazāk smags noziegums). Apsūdzība izsniegta 2012.gada 22.februārī, kas ir 2 gadi 1 mēnesis un 15 dienas pēc pēdējā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas, kas nozīmētu, ka, par KL 314.panta pirmajā daļā paredzētajiem kriminālpārkāpumiem, būtu iestājies kriminālatbildības noilgums, ja vien katram noziedzīgam nodarījumam tas tiktu skaitīts atsevišķi, nevis par smagāko nodarījumu. Vai nebūtu pareizāk, ja noilguma laiks katram noziedzīgajam nodarījumam tiktu skaitīts saskaņā ar vispārējo kārtību, t.i., katram noziedzīgam nodarījumam savs noilgums saskaņā ar likumu, nevis par smagāko noziedzīgo nodarījumu?

“Vienlīdzības principu piemēro trijos soļos. Vispirms tiek salīdzinātas divas situācijas, lai konstatētu, vai tās ir (pamatā) vienādas vai dažādas, tad tiek konstatēts, vai attieksme attiecībā uz tām ir vai nav atšķirīga, un, ja tā attiecībā uz vienādām situācijām ir atšķirīga vai attiecībā uz atšķirīgām situācijām vienāda, vai šī attieksme ir attaisnojama.”¹⁰⁹

Autore izvēlas modelēt šādu salīdzināmo situāciju: gadījums, kad divas personas, vienā laikā, izdara viena veida noziedzīgu nodarījumu, piemēram, pēc KL 126.panta pirmās daļas nodara tīšus vidēja smaguma miesas bojājumus, kas saskaņā ar KL 7.pantu ir mazāk smags noziegums, kam pēc KL 56.panta pirmās daļas 3.punktu noilgums ir 5 gadi. Turklāt, pirmā persona, pieņemsim, pirms gada jau ir izdarījusi noziegumu pēc KL 125.panta pirmās daļas – tīšu smagu miesas bojājumu citai personai, kas saskaņā ar KL 7.pantu ir smags noziegums, kam noilgums iestājas pēc 10 gadiem. Šajā modelētajā situācijā abām personām, par izdarīto mazāk smago noziegumu,

¹⁰⁷ Levits E. Komentārs Satversmes 91. pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 89.lpp.

¹⁰⁸ Rīgas apgabaltiesas 22.04.2016. spriedums lietā nr. 11516001510. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 11.12.2019.]

¹⁰⁹ Levits E. Komentārs Satversmes 91. pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 94.lpp.

izdarīšanas diena ir viena, bet pirmajai personai noilgums par KL 180.pantā izdarīto iestāsies pēc 10 gadiem, bet otrajai personai pēc 5 gadiem.

Kā norādīts Satversmes komentāros, tad situācijas nekad nav pilnīgi vienādas. Tām ir jābūt kopējam vienam vai vairākiem elementiem. Jo “raksturojošāks” ir kopīgais elements, jo “vienādākas” (vai precīzāk “līdzīgākas”) ir abas situācijas.¹¹⁰ Autoresprāt, kopējais elements, modelētajā situācijā, ir tas, ka abas personas izdarījušas līdzīgu noziegumu, kas kvalificējams pēc KL 180.panta, tātad pamatā tās ir vienādas.

Otrajā solī jākonstatē, vai attieksme vienādā situācijā ir atšķirīga – konstatējams, ka pirmajai personai par izdarīto noziegumu noilgums iestāsies pēc 10 gadiem, bet otrajai pēc 5 gadiem – secināms, ka attieksme līdzīgās situācijās ir atšķirīga.

Trešais solis – atšķirīgās attieksmes attaisnojums. Kā norādīts juridiskajā literatūrā, tad vienlīdzības princips nav pārkāpts, ja atšķirīgā attieksme ir attaisnojama. Atšķirīgā attieksme valstij ir jāpamato, bez (pienācīga) pamatojuma atšķirīga attieksme nav attaisnota un tā līdz ar to ir prettiesiska. Atšķirīga attieksme ir attaisnojama, ja ir izpildīti trīs nosacījumi: 1) tai ir saprātīgi iemesli; 2) tai ir leģitīms mērķis; 3) tā ir samērīga.¹¹¹

Saprātīgais iemesls, kādēļ ir atšķirīgi noilguma termiņi par vienādu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, ir tas, ka pirmā persona ir izdarījusi atkārtotu noziedzīgu nodarījumu, kas valsts un sabiedrības acīs ir negatīvāk vērtējams, un varētu liecināt par to, ka personai ir tendence uz noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu. “Saprātīgie iemesli attiecas uz abu salīdzināmo situāciju **atšķirīgajiem elementiem**. [...] Izvērtējot atšķirīgos elementus, argumenti parasti ir jāmeklē ārpusjuridiskos sabiedriskos priekšstatos un vērtējumos.”¹¹² Šajā situācijā atšķirīgais elements ir noziedzīgu nodarījumu atkārtotība, un, līdz ar to, sabiedrības negatīvais vērtējums pret to.

Otrais nosacījums paredz, ka atšķirīgai attieksmei ir leģitīms mērķis. Kā norāda Latvijas Valsts prezidents Egils Levits, tad “leģitīmi mērķi Satversmes 91.panta kontekstā nav tikai Satversmes 116.pantā minētie mērķi, bet tie var būt **jebkuri racionāli un ētiski mērķi**”¹¹³. Autoresprāt, no Satversmes 116.pantā minētajiem leģitīmajiem mērķiem, modelētajā situācijā, varētu attiecināt sabiedrības drošību. Kā citi racionāli un ētiski mērķi varētu būt speciālā prevencija.

Trešais izpildāmais nosacījums ir samērība. “Samērīguma princips nozīmē, ka tad, ja publiskā vara ierobežo personas tiesības un likumiskās intereses, ir jāievēro saprātīgs līdzsvars starp personas un valsts vai sabiedrības interesēm.”¹¹⁴

¹¹⁰ Levits E. Komentārs Satversmes 91. pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 95.lpp.

¹¹¹ Ibid. 96.lpp.

¹¹² Ibid. 96.-97.lpp.

¹¹³ Ibid. 97.lpp.

¹¹⁴ Puriņa V. Samērīguma princips kriminālsoda piemērošanā. Jurista Vārds, 2013, nr. 36 (787). Pieejams: <https://juristavards.lv/> [aplūkots 04.12.2019.]

Samērīguma pārbaudē jāpārlicinās vai: 1) nosprausto mērķi iespējams sasniegt ar izvēlēto līdzekli; 2) vai tas ir vienīgais veids, kā var sasniegt mērķi; vai nav citi līdzekļi, kā sasniegt mērķi ar mazāk personas tiesības un likumiskās intereses ierobežojošiem līdzekļiem; 3) vai labums ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu. Ja izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad tā neatbilst samērīguma principam un ir prettiesiska.¹¹⁵

Domājams, ka, nosakot šādu regulējumu, ir iespējams, daļā gadījumu, sasniegt mērķi – lai persona atkārtoti neizdarītu noziedzīgos nodarījumus, un, līdz ar to, tiktu nodrošināta sabiedrības drošība. Noilguma pārtraukšana, zināmā mērā, nodrošina soda neizbēgamības principa realizēšanos, bet tajā pašā laikā arī humānisma principa realizēšanos, t.i., personai tiek dota iespēja tikt atbrīvotai no soda, ja tā neizdara atkārtotus noziedzīgus nodarījumus.

Attiecībā uz otro un trešo punktu, autoresprāt, ir iespējami arī citi līdzekļi, piemēram, pilnīgi pietiekami būtu, ja atkārtota noziedzīga nodarījuma gadījumā noilguma termiņš tiktu skaitīts no jaunā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas dienas, par katru nodarījumu atsevišķi. Tas būtu pietiekams stimuls likumpārkāpējam (protams, ne visiem), lai saprastu, ka atkārtota noziedzīgu nodarījumu izdarīšana var radīt sekas. Pēc autores domām, nosakot, ka noilguma laiku, kas paredzēts par smagāko no izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, sāk skaitīt no jaunā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīža, ir nesamērīgs, t.i., tas neatbilst vienlīdzības principam.

Ņemot vērā augstākminēto, autore ierosina KL 56.panta trešās daļas otro teikumu izteikt šādā redakcijā: “Šajā gadījumā noilguma laiku sāk skaitīt no jaunā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīža, par katru noziedzīgo nodarījumu atsevišķi.”

Personīgās atbildības princips – kā izsecināms no juridiskās literatūras tad, šis princips nozīmē, ka “ikvienam pašam jāatbild par saviem darbiem”¹¹⁶. Kā norādīts ārvalstu tiesību literatūrā, tad nav pieļaujams, ka par personas izdarīto noziedzīgo nodarījumu atbild kāda cita persona.¹¹⁷ Autoresprāt, šis princips nav vērtējams saistībā ar kriminālatbildības noilgumu, jo ir skaidrs, ka nevar atbrīvot no kriminālatbildības kādu citu personu – tikai to, uz kuru tas attiecas, jo tai ir personisks raksturs.

¹¹⁵ Pleps J. Komentārs Satversmes 116. pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 780.lpp.

¹¹⁶ [b.a.] Atbildības princips. Kurzemes Vārds, Nr.202 (06.09.1936.) Pieejams:

http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:pa|issue:/p_001_kuva1936n202|article:DIVL194|query:person%C4%ABgas%20atbild%C4%ABbas%20person%C4%ABgais%20atbild%C4%ABbas%20princips%20atbild%C4%ABbu|issueType:P
[aplūkots 30.10.2019.]

¹¹⁷ Simionescu E.G. Principles of Criminal Liability. Annals of the Constantin Brancusi University of Targu Jiu Juridical Sciences Series 2017, no.4 (2017), p.42.

Soda neizbēgamības princips - “tas nozīmē, ka neviens tiesībpārkāpums nevar palikt bez soda, kura mērķis, saskaņā ar Krimināllikuma 35. panta otro daļu, ir atjaunot taisnīgumu, kā arī atturēt personas no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas”¹¹⁸.

“Kriminālatbildības noilguma institūts zināmā mērā neatbilst kriminālsoda neatvairāmības principam, kas nosaka: katram noziedzīgam nodarījumam jāseko negatīvajai reakcijai no valsts puses – sodam par izdarīto.”¹¹⁹ Ja skatītos tikai uz šo principu, tad kriminālatbildības noilgums būtu jāizslēdz no KL, taču tad kriminālprocesi varētu ievilkties uz nenoteiktu laiku. Kā norāda kriminālsodu politikas eksperte Ilona Kronberga, tad “kriminālatbildības noilgums ir nepieciešams, lai kriminālprocess neievelkas bezgalīgi ilgi. Katram cilvēkam ir tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā, ko nodrošina noilguma iestāšanās pēc noteikta laika kopš nozieguma izdarīšanas. Cits jautājums: cik objektīvs ir likumdošanā noteiktais noilguma laiks”¹²⁰.

“Atkāpšanās no kriminālsoda neatvairāmības principa ir pieļaujama, jo personu sodīšana krimināltiesībās netiek uzskatīta par pašmērķi.”¹²¹ “Ja personai nav bijis piemērots kriminālsods, bet viņa ar savu uzvedību ir pierādījusi, ka mainījusi un vairs nav bīstama sabiedrībai, nebūtu loģiski formāli vadīties no kriminālsoda neatvairāmības principa. Gadījumā, kad sabiedriski nozīmīgais rezultāts panākts bez kriminālsoda piemērošanas, valsts ir tiesīga atbrīvot personu no kriminālatbildības par agrāk izdarīto noziedzīgo nodarījumu.”¹²²

Autore pievienojas iepriekš teiktajam, kā arī uzskata, ka nevar katru principu skatīt izolēti no pārējiem, un nereti principi savā starpā rada kolīziju, kā tas ir, piemēram, starp humānisma principu un soda neizbēgamības principu. Kā norādīts juridiskajā literatūrā, tad tiesību principi ir vienlīdz juridiski nozīmīgi – tiem visiem ir vienāds juridisks spēks.¹²³ Kolīzija starp principiem tiek atrisināta ar svēršanas un vērtēšanas metodi, nosakot, kuram no tiem ir lielāks “svars” tieši attiecīgajā situācijā.¹²⁴ Apskatot humānisma un soda neizbēgamības principus, secināms, ka soda neizbēgamības principam ir jāpiekāpjas humānsma principa priekšā, jo pretējā gadījumā humānisma princips pilnībā tiktu ignorēts.

¹¹⁸ Iekšlietu ministrs: kriminālatbildības noilguma termiņi nesekmē soda mērķu sasniegšanu.

Pieejams: http://www.iem.gov.lv/lat/aktualitates/informacija_medijiem/?doc=42099 [aplūkots 14.09.2019.]

¹¹⁹ Judins A. Par kriminālatbildības noilgumu mūsu tiesībās, kad likuma pārkāpēju nesoda un neattaisno. Jurista Vārds, 2000, nr.16 (169). Pieejams: <https://juristavards.lv/> [aplūkots 26.10.2019.]

¹²⁰ Laganovskis G. Kriminālatbildības noilgums. Kā un kāpēc tas iestājas? Pieejams: <https://lvportals.lv/viedokli/257007-kriminalatbildibas-noilgums-ka-un-kapec-tas-iestajas-2013> [aplūkots 15.11.2019.]

¹²¹ Judins A. Par kriminālatbildības noilgumu mūsu tiesībās, kad likuma pārkāpēju nesoda un neattaisno. Jurista Vārds, 2000, nr.16 (169). Pieejams: <https://juristavards.lv/> [aplūkots 26.10.2019.]

¹²² Ibid.

¹²³ Rezevska D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. 2.izd. Rīga: Daigas Rezevska izdevums, 2015, 27.lpp.

¹²⁴ Ibid. 21.lpp.

Rezumējot iepriekš analizēto, attiecībā uz krimināltiesību principiem un to, vai kriminālatbildības noilguma institūts ir vai nav pretrunā krimināltiesību pamatprincipiem, autore secina, ka kopumā kriminālatbildības noilguma institūts atbilst krimināltiesību principiem, tomēr, atsevišķas KP 56.panta un KPL pantu nianses ir neatbilstošas tiem.

Par neatbilstošām principiem, autore atzīst šādas tiesību normas:

- ✓ Likumības principam neatbilstoša – KPL 406.pantā ietvertā kārtība, kad apsūdzības kopija tiek nosūtīta pa pastu. Tā nesniedz skaidrību par to, vai un kad apsūdzētais saņems apsūdzību;
- ✓ Likumības un vainīguma principam neatbilstoša – nereabilitējoša lēmuma pieņemšana gadījumos, kad iestājies kriminālatbildības noilgums.
- ✓ Vienlīdzības principam neatbilstošs – KL 56.panta trešās daļas otrais teikums.

4. KRIMINĀLATBILDĪBAS NOILGUMA REGULĒJUMS CITĀS VALSTĪS

4.1. Kriminālatbildības noilguma regulējums Krievijas Federācijā

Krievijas Federācijas Kriminālkodeksa¹²⁵ (turpmāk KFKK) 11.nodaļa regulē vairākus no kriminālatbildības atbrīvošanas veidus, tajā skaitā – saistībā ar noilguma iestāšanos (KFKK 78.pants). Juridiskajā literatūrā minēts, ka atbrīvot no kriminālatbildības var tikai tādā gadījumā, ja persona tiešām ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu. Citiem vārdiem, ir nepieciešams pamats kriminālatbildībai – akta izdarīšana, kas satur visas noziedzīga nodarījuma pazīmes.¹²⁶

KFKK 78.panta pirmā daļa paredz šādus kriminālatbildības noilguma termiņus:

- ✓ **2 gadi** pēc neliela pārkāpuma;
- ✓ **6 gadi** pēc vidēja smaguma nozieguma izdarīšanas;
- ✓ **10 gadi** pēc smaga nozieguma izdarīšanas;
- ✓ **15 gadi** pēc sevišķi smaga nozieguma izdarīšanas.

Redzams, ka Krievijā un Latvijā noilguma termiņu ilgums ir līdzīgs, tomēr, lai saprastu, vai tas tiešām ir līdzīgs, jāskatās arī noilguma termiņa skaitīšanas sākuma un beigu punkts.

KFKK 78.panta otrā daļa nosaka, ka noilguma termiņi tiek aprēķināti no dienas, kad izdarīts noziegums, līdz brīdim, kad stājas spēkā tiesas spriedums. Secināms, ka Krievijā ir atšķirīgs noilguma termiņa skaitīšanas beigu punkts – tiesas sprieduma spēkā stāšanās. No tā secināms, ka noilguma termiņa ilgums nav līdzīgs, jo, piemēram, ja Latvijā par sevišķi smagu noziegumu izmeklētāji var iegūt pierādījumus 15 gadus, tad Krievijā par sevišķi smagu noziegumu izmeklētājiem ir dots salīdzinoši mazāks laiks, jo 15 gadu noilguma termiņš iekļauj visas kriminālprocesa stadijas.

KFKK 78.pantā noteikts arī, ka, ja persona izdara jaunu noziegumu, noilgumu katram noziegumam aprēķina atsevišķi. Kā aprakstīts kodeksa komentāros, tad jaunais noziedzīgais nodarījums nepārtrauc iepriekšējā noziedzīgā nodarījuma noilguma tecējumu, t.i., katram no noziegumiem tas skaitāms individuāli.¹²⁷ Termiņa tecējums aprēķināms no noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas dienas plkst. 00:00, neatkarīgi no tā, cik reāli nodarījums izdarīts.¹²⁸

¹²⁵ Уголовный кодекс Российской Федерации [Krievijas Federācijas Kriminālkodekss]. Pieejams: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody&nd=102041891>

¹²⁶ Уголовное право Российской Федерации. Общая часть: Учебник для вузов / Под ред. В.С. Комиссарова, Н.Е. Крыловой, И.М. Тяжковой. — Москва: Статут, 2012, с.665.

¹²⁷ Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Под ред. В.И. Радченко, А.С. Михлина. — СПб.: Питер, 2008, с.142.

¹²⁸ Уголовный кодекс РФ. Последняя действующая редакция с Комментариями. Pieejams: <http://stykrf.ru/78>

KFKK 78.panta trešā daļa - noilguma termiņš tiek apturēts, ja persona, kas izdarījusi noziegumu, izvairās no izmeklēšanas vai tiesas, vai no tiesas soda naudas samaksas, kas noteikta saskaņā ar KFKK 76.² pantu. Šajā gadījumā noilguma tecējumu atsāk skaitīt no vainīgās personas aizturēšanas vai viņas brīvprātīgas pieteikšanās. Turklāt, kā norādīts juridiskajā literatūrā, tad noilguma tecējuma apturēšana, gadījumos, kad persona izvairās no izmeklēšanas un tiesas, attiecas tikai uz aizdomās turamo vai apsūdzēto personu.¹²⁹ Kā arī noilguma tecējums tiek apturēts tikai tad, ja persona apzināti izvairās, t.i., tā aizbēg, slēpjas, pārkāpj aizliegumu izbraukt no valsts u.tml. Pats par sevi fakts, ka persona tiek izsludināta meklēšanā, vēl neaptur noilguma tecējumu, jo ar to vien vēl nepietiek, ir jāizpildās citiem kritērijiem - vainīgajai personai ir jāzina, ka viņu meklē.¹³⁰

KFKK 76.² pantā noteikts, ka personu, kura pirmo reizi izdarījusi maznozīmīgu vai vidēja smaguma noziegumu, tiesa var atbrīvot no kriminālatbildības ar soda naudas uzlikšanu gadījumā, ja tā ir atlīdzinājusi vai kā citādi novērsusi nozieguma radīto kaitējumu.

KFKK 78.panta ceturtā daļa nosaka, ka jautājumu par noilguma piemērošanu personai, kura izdarījusi noziegumu, par kuru paredzēts nāves sods vai mūža ieslodzījums - izlemj tiesa. Ja tiesa neuzskata par iespējamu personu atbrīvot no kriminālatbildības sakarā ar noilguma termiņa beigām, nāves sodu un mūža ieslodzījumu nepiemēro. KFKK komentāros paskaidrots, ka tādā gadījumā tiesa piemēro brīvības atņemšanu uz noteiktu laiku.¹³¹ Taču tas neattiecas uz sievietēm, nepilngadīgajiem un vīriešiem, kuri sasnieguši 65 gadu vecumu, jo nāves sodu un mūža ieslodzījumu iepriekšminētajām personām piespriest nevar. Tas nozīmē, ka par sevišķi smagiem noziegumiem, par kuriem KFKK paredz šos sodus – šīm personām būs jāpiemēro kriminālatbildības noilgums vispārējā kārtībā.¹³²

KFKK 78.panta piektā daļa nosauc noziedzīgos nodarījumus (norādīto KFKK attiecīgie panti), kuriem noilgums netiek piemērots vispār. Tie ir noziedzīgie nodarījumi, kas saistīti ar teroraktiem, ķīlnieku sagūstīšanu, kara noziegumiem, valsts varas sagrābšanu.

¹²⁹ Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Под ред. В.И. Радченко, А.С. Михлина. – СПб.: Питер, 2008, с.142.

¹³⁰ Уголовный кодекс РФ. Последняя действующая редакция с Комментариями. Ресурс: <http://stykrf.ru/78> [aplūkots 09.11.2019.]

¹³¹ Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Под ред. В.И. Радченко, А.С. Михлина. – СПб.: Питер, 2008, с.143.

¹³² Уголовное право Российской Федерации. Общая часть: Учебник для вузов / Под ред. В.С. Комиссарова, Н.Е. Крыловой, И.М. Тяжковой. — Москва: Статут, 2012, с.700.

4.2. Kriminālbildības noilguma regulējums Baltkrievijas Republikā

Kriminālbildības noilguma institūts Baltkrievijā regulēts Baltkrievijas Republikas Kriminālkodeksa¹³³ (turpmāk BRKK) 12.nodaļas 83.pantā.

BRKK 83.panta pirmā daļa nosaka, ka perona tiek atbrīvota no kriminālbildības, ja no nozieguma izdarīšanas dienas ir pagājuši šādi termiņi:

- ✓ **2 gadi** no nozieguma, kas nerada sabiedrībai lielu bīstamību;
- ✓ **5 gadi** no mazāk smaga nozieguma izdarīšanas;
- ✓ **10 gadi** no smaga nozieguma izdarīšanas;
- ✓ **15 gadi** no sevišķi smaga nozieguma izdarīšanas, izņemot, ja par to sods paredzēts nāves sods vai mūža ieslodzījums.

BRKK 83.panta otrā daļa nosaka, ka noilguma termiņš tiek aprēķināts no nozieguma izdarīšanas dienas līdz dienai, kad stājas spēkā tiesas spriedums, ja tas nav bijis pārtraukts.

BRKK 83.panta trešā daļa nosaka, ka kriminālbildības noilguma tecējums tiek pārtraukts, ja persona izdara jaunu tīšu noziedzīgu nodarījumu. Noilguma aprēķināšana sākas no jaunā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas, par katru noziegumu atsevišķi. Salīdzinot ar Latviju, parādās divas būtiskas atšķirības, proti, ir noteikts, ka noilguma termiņa tecējums tiek pārtraukts tikai tad, ja izdarīts **tīšs** noziedzīgs nodarījums (Latvijā nav svarīgi - tīši vai aiz neuzmanības), un, pārtraukšanas gadījumā, noilgumu skaita katram noziedzīgam nodarījumam atsevišķi, nevis, kā tas ir Latvijā (KL 56.panta trešā daļa) - noilguma laiku, kas paredzēts par smagāko no izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem, sāk skaitīt no jaunā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīža.

BRKK 83.panta ceturrtā daļa - noilguma termiņš tiek apturēts, ja persona, kas izdarījusi noziegumu, slēpjas no kriminālvajāšanas iestādes vai tiesas. Noilguma tecējumu atsāk skaitīt no personas aizturēšanas vai tās pieteikšanās iestādē. Personu nevar saukt pie kriminālbildības, ja kopš nozieguma izdarīšanas ir pagājuši 15 gadi un noilguma termiņš nav bijis pārtraukts, izņemot noziegumus par kuriem paredzēts nāves sods vai mūža ieslodzījums.

BRKK 83.panta piektajā daļā noteikts, ka jautājumu par noilguma piemērošanu personai, kura izdarījusi noziegumu, par kuru tai kā sodu var piespriest mūža ieslodzījumu vai nāvessodu, izlemj tiesa. Ja tiesa neuzskata par iespējamu atbrīvot personu no kriminālbildības saistībā ar noilguma termiņa beigām, tad tai nevar piemērot mūža ieslodzījumu vai nāvessodu, bet piespriež brīvības atņemšanu uz noteiktu laiku. Autore secina, ka Baltkrievijas regulējums ir visprecīzāk formulēts – ir skaidri saprotamas sekas.

¹³³ Уголовный кодекс Республики Беларусь [Baltkrievijas Republikas Kriminālkodekss]. Pieejams: <http://pravo.by/document/?guid=3871&p0=hk9900275> [aplūkots 10.11.2019.]

BRKK 85.pants nosaka gadījumus, kad kriminālatbildības noilgums nav piemērojams, t.i., noziegumi pret mieru, cilvēku drošību un kara noziegumi. Kā norādīts komentāros, šie ir vieni no vissmagākajiem noziegumiem, tādēļ tiem nevar piemērot kriminālatbildības noilgumu.¹³⁴

4.3. Kriminālatbildības noilguma regulējums Lietuvas Republikā

Lietuvā kriminālatbildības noilguma termiņi ir noteikti Lietuvas Republikas Kriminālkodeksa¹³⁵ (turpmāk LRKK) 12.nodaļas 95.pantā. Pēdējie grozījumi šajā pantā stājušies spēkā 2019.gada 26. jūlijā.

LRKK 95.panta pirmās daļas 1.punktā noteikti šādi noilguma termiņi:

- ✓ **3 gadi** no pārkāpuma izdarīšanas;
- ✓ **8 gadi** no nozieguma aiz neuzmanības vai viegla tīša nozieguma izdarīšanas;
- ✓ **12 gadi** no mazāk smaga tīša nozieguma izdarīšanas;
- ✓ **15 gadi** no smaga nozieguma izdarīšanas;
- ✓ **25 gadi** no sevišķi smaga nozieguma izdarīšanas;
- ✓ **30 gadi** no nozieguma par tīšu slepkavību.

Šīs pašas daļas 2.punktā noteikts, ka pirmās daļas 1.punktā noteiktie termiņi piemērojami, ja persona nav izvairījusies no izmeklēšanas un tiesas, un nav izdarījusi jaunu noziedzīgu nodarījumu.

Otrā daļa nosaka, ka noilguma termiņu aprēķina no dienas, kad izdarīts noziedzīgais nodarījums līdz tiesas sprieduma pieņemšanai.

Trešā daļa norāda uz kodeksa atsevišķās nodaļās regulēto noziedzīgo darbību izdarīšanu, ja tie vērsti pret nepilngadīgajiem, tad noilguma termiņš nevar beigties ātrāk līdz šai personai paliek divdesmit pieci gadi (kodeksa XVIII - pret cilvēka veselību; XX - pret cilvēka brīvību; XXI - seksuālie noziegumi, XXIII - pret bērnu un ģimeni, un XLIV - pret tikumību). Kā secināms, tad, šajā jautājumā, Lietuvas regulējums būtiski atšķiras no Latvijas, jo Lietuvā, nepilngadīgo cietušo aizsardzībai, ietverts plašāks noziedzīgo nodarījumu klāsts, t.i., tas aptver iepriekšminēto LRKK nodaļu noziedzīgos nodarījumus, nevis tikai konkrētus noziedzīgos nodarījumus, kā tas noteikts KL 56.panta pirmajā prim daļā.

Ceturrtā daļa nosaka, ja noziedzīgu darbību veikusī persona izvairījusies no pirmstiesas izmeklēšanas vai tiesas, noilguma gaita tiek apturēta. Noilguma gaita tiek atjaunota no tās dienas,

¹³⁴ Постатейный комментарий к Уголовному кодексу Республики Беларусь. Pieejams: <https://bypravo.ru/postatejnyj-kommentarij-k-ugolovnomu-kodeksu-respubliki-belarus-obshhaya-chast-razdel-iii-ugolovnaya-otvetstvennost-glava-12-osvobozhdenie-ot-ugolovnoj-otvetstvennosti-i-nakazaniya-stati-82-96/> [aplūkots 10.11.2019.]

¹³⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas [Lietuvas Republikas Kriminālkodekss]. Pieejams: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555/asr> [aplūkots 12.11.2019.]

kurā persona tiek apcietināta vai kurā pati ierodas pie pirmstiesas izmeklēšanas darbinieka, prokurora vai tiesā. Tomēr spriedums nevar būt pieņemts, ja no tā laika, kopš persona izdarījusi noziedzīgu rīcību, pagājuši divdesmit pieci gadi, bet no tā laika, kad ticis izdarīts noziegums, kas saistīts ar tīšu cita cilvēka dzīvības atņemšanu, - trīsdesmit gadi, un noilguma gaita nav tikusi pārtraukta dēļ jaunas tīšas noziedzīgas darbības veikšanas.

Piektā daļa nosaka, ja noziedzīgu darbību veikušai personai pēc Lietuvas Republikas vai Starptautisko tiesību normām ir imunitāte, un nav saņemta kompetentas institūcijas atļauja saukt pie atbildības, noilguma gaita tiek apturēta. Noilguma gaita tiek atjaunota no tās dienas, kurā tiek saņemta kompetentas institūcijas atļauja sodāmas darbības veikušo personu saukt pie atbildības vai viņš citādāk zaudē imunitāti.

Sestā daļa: lietas izskatīšanas tiesas procesa laikā noilguma gaita tiek apturēta uz laika posmu, kurā: 1) tiesa pasludina tiesas izskatīšanas pārtraukumu vai lietas izskatīšanu atliek dēļ apsūdzētā, vai viņa aizstāvja nepiedalīšanās; 2) tiesa paziņo pārtraukumu, kamēr tiks veikta tiesas norīkota ekspertīze, speciālista izmeklēšana, vai tiks izpildīts juridiskās palīdzības lūgums ārvalstīm; 3) tiesa paziņo pārtraukumu un pilnvaro prokuroru vai pirmstiesas izmeklēšanas tiesnesi izpildīt LRKK minētās darbības; 4) tiesa paziņo pārtraukumu dēļ jauna uzaicināta aizdomās turētā aizstāvja iepazīšanās ar lietas materiālu.

Septītā daļa norāda, ka piektajā daļā minētajos gadījumos (saistībā ar imunitāti) spriedums nevar tikt pieņemts, ja no noilguma termiņa sākuma pagājis 5 gadus ilgāks termiņš, kā norādīts šī panta pirmajā daļā.

Astotajā daļā: ja persona līdz šajā pantā norādīto termiņu beigām izdara jaunu tīšu noziedzīgu nodarījumu, noilguma gaita tiek pārtraukta. Šādos gadījumos noilguma gaita par pirmo sodāmo darbību tiek sākta skaitīt no tās dienas, kad ticis izdarīts jauns tīšs noziegums vai pārkāpums.

Devītā daļa nosauc noziegumus, kuriem nav noilguma, piemēram, genocīdam (99.pants); pēc starptautiskajām tiesībām aizliegtai rīcībai pret cilvēkiem (100.pants); spīdzināšanai (100.³ pants) u.tml. līdzīgi kā tas ir Latvijā un kaimiņvalstīs.

4.4. Kriminālatbildības noilguma regulējums Igaunijas Republikā

Noilguma institūts Igaunijā regulēts Igaunijas Sodū kodeksa¹³⁶ (turpmāk IRSK) 6.nodaļas 81.pantā. IRSK 81.pants satur astoņas daļas, kuru pēdējie grozījumi stājušies spēkā 2017.gada 6.jūlijā.

¹³⁶ Karistusseadustik [Sodu kodekss]. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/516052019002/consolide/current> [aplūkots 10.11.2019.]

Igaunijā noziedzīgu nodarījumu klasifikācija ir atšķirīga no iepriekš apskatītajām valstīm. IRSK tie iedalīti divās grupās – noziegumi un pārkāpumi (IRSK 3.panta otrā daļa), savukārt noziegumi sadalīti divās smaguma pakāpēs – pirmās pakāpes noziegumi un otrās pakāpes noziegumi (IRSK 4.pants).

Kriminālbildības noilguma termiņi norādīti vairākās 81.panta daļās, un tie ir:

- ✓ **10 gadi** no pirmās pakāpes nozieguma izdarīšanas dienas (81.panta pirmās daļas 1.punkts);
- ✓ **5 gadi** no otrās pakāpes nozieguma izdarīšanas (81.panta pirmās daļas 2.punkts);
- ✓ **2 gadi** (kodeksā atsevišķi paredzētajos gadījumos **3 gadi**) no pārkāpuma izdarīšanas dienas (81.panta trešā daļa).

IRSK 81.panta otrā daļa nosauc gadījumus, kad noilgums neiestājas, tie ir: agresija, genocīds, noziegumi pret cilvēci, kara noziegumi un noziegumi par kuriem kā sods paredzēts mūža ieslodzījums.

Noilguma perioda sākuma brīdis ir noteikts noziedzīgā nodarījuma pabeigšana, bet beigu brīdis – tiesas sprieduma stāšanās spēkā. Kā var redzēt no bakalaura darbā izpētītā, tad kriminālbildības noilguma beigu brīdis visām Latvijas kaimiņvalstīm ir viens – tiesas spriedums. Autore secina, ka šī ir būtiskākā atšķirība starp izpētītajiem noilguma regulējumiem, jo Latvija ir vienīgā valsts, kurai noilguma beigu brīdis ir apsūdzības izsniegšana. Tātad, var secināt, ka, salīdzinot ar kaimiņvalstīm, Latvijā ir visilgākais kriminālbildības noilguma laiks. Pēc šī fakta vien, ir grūti izprotams iekšlietu ministra uzskats¹³⁷, ka Latvijā ir pārāk īsi noilguma termiņi.

Interesanti ir tas, ka Igaunijas kodeksā atsevišķi ir precizēts turpinātu noziegumu un ilgstošu noziegumu pabeigšanas diena no kura sāk skaitīt noilguma termiņu, t.i., turpinātiem noziedzīgiem nodarījumiem tā ir pēdējā izdarītā darbība, bet ilgstošiem noziedzīgiem nodarījumiem – noziedzīgās darbības izbeigšana/pārtraukšana (81.panta ceturta daļa).

IRSK 81.pants tika papildināts ar ceturto prim un ceturto divi prim daļu, kas nosaka kādos gadījumos tiek apturēts noilguma tecējuma periods pārkāpumiem. 81.panta ceturtajā prim daļā noteikts, ka noilgums apturēts, ja tiek iesniegts lūgums saskaņā ar Pārkāpumu procedūras kodeksa 166.¹ panta pirmo daļu. Pieminētais Pārkāpumu procedūras kodeksa¹³⁸ pants regulē Augstākās tiesas pieprasījuma iesniegšanu Eiropas Cilvēktiesību tiesā. 81.panta ceturtajā divi prim daļā noteikts, kad atsākas noilguma tecējuma skaitīšana iepriekšminētajā gadījumā un ierobežojumi. Jebkurā gadījumā persona nevar tikt sodīta par pārkāpumiem, ja kopumā ar apturēšanu ir pagājis par diviem gadiem ilgāks laiks, nekā norādīts 81.panta trešajā daļā, tātad – 4 vai 5 gadi.

¹³⁷ Iekšlietu ministrs: kriminālbildības noilguma termiņi nesekmē soda mērķu sasniegšanu.

Pieejams: http://www.iem.gov.lv/lat/aktualitates/informacija_medijiem/?doc=42099 [aplūkots 14.09.2019.]

¹³⁸ Väärteomenetluse seadustik [Pārkāpumu procedūras kodekss]. Pieejams:

<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/508042019014/consolide/current> [aplūkots 11.11.2019.]

IRSK 81.panta piektā, sestā un sestā prim daļa regulē noziegumu noilguma termiņa tecējuma apturēšanas gadījumus. Piektā daļa paredz apturēt noilguma tecējumu, gadījumos, kad tiek uzsāktas šādas procesuālas darbības: 1) preventīvo piespiedu līdzekļu piemērošanas gadījumā aizdomās turētajam vai apsūdzētajam, vai viņa mantas arestēšanas, vai mantas, kas saistīta ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu gadījumos; 2) apsūdzētā kriminālvajāšana; 3) lietas izskatīšanas atlikšana gadījumos, kad apsūdzētais neierodas; 4) apsūdzētā pratināšana iztiesāšanas laikā; 5) ja noteikta ekspertīze vai pierādījumu vākšana iztiesāšanas laikā.

Sestā daļa regulē apturēto noilguma termiņa tecējuma atjaunošanos – atjaunojas, kad tiek pabeigtas piektajā daļā norādītās procesuālās darbības, kā arī nosaka ierobežojumus, t.i., persona nevar tikt sodīta par noziegumiem, ja ir pagājis par pieciem gadiem ilgāks laiks, nekā norādīts pirmajā daļā, tātad – pirmās pakāpes noziegumiem 15 gadi, otrās pakāpes noziegumiem 10 gadi kopsummā.

Sestā prim daļa norāda uz citu likumu, gadījumā, ja ir specifisks ar Saeimas deputātu imunitāti saistīts noziegums.

Septītajā daļā norādīti noziedzīgu nodarījumu (tātad gan pārkāpumu, gan noziegumu) apturēšanas gadījumi: 1) ja aizdomās turētais, apsūdzētais vai persona, pret kuru uzsākts kriminālprocess izvairās no izmeklēšanas vai tiesas, līdz brīdim, kad tā tiek aizturēta vai piesakās pati; 2) uzsākot kriminālprocesu lietā ar pārkāpuma pazīmēm, līdz kriminālprocesa izbeigšanai; 3) piespiedu laulību, sieviešu dzimumorgānu kropļošanas, piespiedu grūtniecības pārtraukšanas un pret personas dzimumneaizskaramību vērstos noziedzīgos nodarījumos, ja cietusī persona nav sasniegusi pilngadību, līdz tai paliek astoņpadsmit gadu, ja vien kriminālprocesa iemesls nav kļuvis zināms, pirms cietušais sasniedz šo vecumu.

Kā redzams, tad IRSK 81.panta septītās daļas 3.punkts, līdzīgi, kā Latvijā Krimināllikuma 56.panta pirmā prim daļa, nosaka augstāku aizsardzības līmeni nepilngadīgajām cietušajām personām, noteiktiem noziedzīgiem nodarījumiem. Tomēr, ir saskatāmas nelielas, bet būtiskas nianses regulējumos, proti, Igaunijas gadījumā šī aizsardzība darbojas tikai tad, ja par iepriekšminētajā pantā noteikto noziegumu nekas nav bijis zināms līdz cietusī persona sasniedz pilngadību.

Astotā daļa nosaka, kad tiek atjaunots noilguma termiņa tecējums septītās daļas pirmā un otrā punkta gadījumos. Noziegumu gadījumā nevar atjaunot, ja no noziedzīga nodarījuma ir pagājuši 15 gadi. Pārkāpuma gadījumā nevar atjaunot, ja pagājuši trīs gadi no pārkāpuma pabeigšanas. Gadījumos, kad pārkāpumiem paredzēts trīs gadu noilguma termiņš, tad to nevar atjaunot, ja pagājuši desmit gadi no pārkāpuma pabeigšanas.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Apskatot vēsturisko regulējumu Latvijas teritorijā, secināms, ka, salīdzinot ar Krimināllikuma kriminālatbildības noilguma regulējumu, šobrīd vairs nav paredzēts noilgums iztiesāšanas posmā, kā arī vairs nav kriminālatbildības noilguma apturēšanas institūta.
2. Krimināltiesībās ir nepieciešama skaidrība par to, par ko likumpārkāpēji tiek sodīti, kāds sods par to paredzēts, un, visbeidzot, cik ilgi izdarītajam noziedzīgajam nodarījumam ir nozīme sabiedrības kārtības traucēšanā, t.i., pēc cik ilga laika iestājas izdarītās pārestības noilgums – krimināltiesībās svarīga ir noteiktība, un kriminālatbildības noilguma institūts ir viena no komponentēm, kas to sniedz.
3. Saskaņā ar Krimināllikuma 56.pantu kriminālatbildības noilgums var iestāties visiem noziedzīgiem nodarījumiem, izņemot 57.pantā noteiktos.
4. Krimināllikuma 56.pantā noteikto “no dienas, kad tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu” nevar tulkot tikai pēc gramatiskās interpretācijas, jo ne vienmēr noziedzīga nodarījuma izdarīšanas diena, šī vārda tiešajā nozīmē, būs atskaites punkts kriminālatbildības noilguma aprēķināšanai. Neprecizitāte ir attiecībā pret turpinātiem un ilgstošiem noziedzīgiem nodarījumiem, tādēļ autore piedāvā Krimināllikuma 56.panta otrās daļas regulējumu precizēt, nosakot, ka par atsevišķa turpināta noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienu uzskatāma diena, kad izdarīta pēdējā darbība, bet ilgstošiem noziedzīgiem nodarījumiem – noziedzīgās darbības pārtraukšana vai izbeigšana.
5. Iespējami vairāki veidi, kā personai izsniegt apsūdzību:
 - ✓ izsniegt personīgi;
 - ✓ nododot ar pārstāvja vai aizstāvja starpniecību;
 - ✓ nosūtīt ar kurjeru vai pa pastu;
 - ✓ kopā ar oficiālās izdošanas lūguma paziņošanu.

Pārpratumu nerodas par to, ar kuru brīdi beidzas noilguma termiņš, ja apsūdzība izsniegta personai personīgi, bet gan gadījumos, kad to nosūta ar kurjeru/pa pastu. Būtisks ir brīdis, kad apsūdzētais saņem apsūdzības kopiju. Gadījumos, kad apsūdzības kopija tiek nosūtīta pa pastu vai ar kurjeru nevajadzētu būt problēmām pie nosacījuma, ja vēstule pa pastu tiek nosūtīta ierakstītā pasta sūtījumā, tādēļ autore piedāvā precizēt esošo regulējumu un Kriminālprocesa likuma 406.pantā vārdus “nosūtīt pa pastu” aizstāt ar vārdiem “nosūtīt pa pastu ierakstītā pasta sūtījumā”, tādā veidā kļūtu nepārprotams kriminālatbildības noilguma beigu punkts šajos gadījumos.

6. Ne vēsturiski, nedz arī kaimiņvalstīs (Baltkrievijas Republikā, Lietuvas Republikā) nav tāds regulējums kā Latvijas Republikā, kurš pēc atkārtota noziedzīga nodarījuma izdarīšanas ignorētu vieglākā noziedzīgā nodarījuma likumā noteikto noilguma termiņu, bet skaita tikai par smagāko abiem noziedzīgajiem nodarījumiem vienādi. Šāds regulējums neatbilst vienlīdzības principam, tādēļ, autore ierosina Krimināllikuma 56.panta trešās daļas otro teikumu izteikt šādā redakcijā:
“Šajā gadījumā noilguma laiku sāk skaitīt no jaunā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīža, par katru noziedzīgo nodarījumu atsevišķi.”
7. Gadījums, kad tiek pieņemts nereabilitējošs lēmums, nav taisnīgs attiecībā pret personu, pret kuru uzsākts kriminālprocess, aizturēto un aizdomās turēto. Faktiski persona tiek atzīta par vainīgu bez vainas pierādīšanas. Šāda lēmuma pieņemšana, attiecībā pret minētajām personām, ir pretrunā likumības un vainīguma principam.
Kā risinājums varētu būt - izbeigt kriminālprocesu kriminālatbildības noilguma dēļ tikai tad, ja persona savu vainu atzīst un piekrīt procesa izbeigšanai uz šāda pamata. Autoresprāt, šis jautājums prasa turpmāku un plašāku izvērtējumu.
8. No Krimināllikuma 56.panta ceturtais daļas nav izsecināms, kādas sekas tas paredz. Lai gan sākotnēji šķiet, ka tas neatbilst taisnīguma un humānisma principam, tā tomēr nav. Autore uzskata, ka, neskatoties uz to, būtu nepieciešams precizēt Krimināllikuma 56.panta ceturto daļu un papildināt to ar šādu teikumu:
“Ja tiesa nevar atbrīvot personu saistībā ar noilgumu, tad tā piemēro mūža ieslodzījumu vai brīvības atņemšanu uz divdesmit gadiem.”
9. Kriminālatbildības noilguma institūts kopumā nav pretrunā sodam un tā mērķim, jo soda mērķis nav atreibība, kā arī, sodam ir nozīme tikai tad, ja tas tiek piemērots iespējami drīzāk pēc noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas. Svarīgi ir tas, lai kriminālatbildības noilguma termiņi nebūtu īsāki par to laika posmu, kas nepieciešams soda mērķa realizēšanai (piemērotā soda ilgumam).
10. Salīdzinot ar vēsturisko regulējumu, pirmšķietami varētu secināt, ka Krimināllikumā noteiktie kriminālatbildības noilguma termiņi ir līdzīga garuma, tomēr tā nav, jo vēsturiskajos regulējumos bija paredzēta noilguma tecējuma apturēšana, uz kā rēķina bija iespējams, objektīvu iemeslu dēļ, “pagarināt” kriminālatbildības noilguma termiņu. Arī kaimiņvalstīs (Krievijas Federācijā, Baltkrievijas Republikā, Lietuvas Republikā, Igaunijas Republikā) ir kriminālatbildības noilguma termiņa apturēšanas institūts. Tādēļ, lai būtu iespējams realizēt soda mērķi, autore ierosina Krimināllikumā paredzēt kriminālatbildības noilguma apturēšanas institūtu, gadījumos, kad tas nepieciešams objektīvu iemeslu dēļ.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

Literatūra

1. [b.a.] Atbildības princips. Kurzemes Vārds, Nr.202 (06.09.1936.) Pieejams: http://www.periodika.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html?lang=fr#panel:palissue:/p_001_kuva1936n202|article:DIVL194|query:person%C4%ABgas%20atbild%C4%ABbas%20person%C4%ABgais%20Atbild%C4%ABbas%20princips%20atbild%C4%ABbu|issueType:P [aplūkots 30.10.2019.]
2. Azāns B. un autoru kolektīvs. Latvijas PSR kriminālprocesa komentāri. Rīga: Avots, 1986.
3. Banga E. Soda politika kā brīdinājums. Jurista Vārds, 2006, nr.1(404). Pieejams: <https://juristavards.lv/> [aplūkots 02.12.2019.]
4. Baumanis J. Personu nereabilitējošie apstākļi kriminālprocesā jeb kriminālprocesuālā dekoherence. Jurista Vārds, 2018, nr.1(1007). Pieejams: <https://juristavards.lv/> [aplūkots 26.10.2019.]
5. Bordāns T. Prekluzīvi termiņi, to izpratne un lietojums tiesu praksē. Jurista Vārds, 2015, nr.19 (871). Pieejams: <https://juristavards.lv/> [aplūkots 02.12.2019.]
6. Briede J., Višķere I., Litvins G., Bitāns A., Danovskis E. Komentārs Satversmes 92.pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.
7. Dzenītis J., Niedre A. Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. Rīga: Avots, 1982.
8. Iekšlietu ministrs: kriminālatbildības noilguma termiņi nesekmē soda mērķu sasniegšanu. Pieejams:http://www.iem.gov.lv/lat/aktualitates/informacija_medijiem/?doc=42099 [aplūkots 14.09.2019.]
9. Judins A. Apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2006.
10. Judins A. Par kriminālatbildības noilgumu mūsu tiesībās, kad likuma pārkāpēju nesoda un neattaisno. Jurista Vārds, 2000, nr.16 (169). Pieejams: <https://juristavards.lv/> [aplūkots 26.10.2019.]
11. Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums: Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000.
12. Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018.
13. Krastiņš U., V.Liholaja, Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008.
14. Kriminālatbildības noilgums ir jāatceļ. Pieejams: <https://manabalss.lv/kriminalatbildibas-noilgums-ir-jaatcel/show> [aplūkots 22.09.2019.]

15. Laganovskis G. Kriminālbildības noilgums. Kā un kāpēc tas iestājas? Pieejams: <https://lvportals.lv/viedokli/257007-kriminalatbildibas-noilgums-ka-un-kapec-tas-iestajas-2013> [aplūkots 15.11.2019.]
16. Latvijas Republikas Valsts kontrole. VK revīzijas ziņojums. Pirmstiesas izmeklēšana Valsts policijā. Rīga, 2017. Pieejams: http://www.lrvk.gov.lv/uploads/reviziju-zinojumi/2016/2.4.1-6_2016/buklets_gala-versija_05.10.2017..pdf [aplūkots 04.12.2019.]
17. Leja M. Krimināltiesību aktuālie jautājumi un to risinājumi Latvijā, Austrijā, Šveicē, Vācijā. Noziedzīga nodarījuma uzbūve; cēloņsakarība; vaina; krimināltiesību normu interpretācija un spēks laikā. I daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019.
18. Levits E. Komentārs Satversmes 91. pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.
19. Likumprojekta “Grozījumi Krimināllikumā” 08.06.2017. grozījumu anotācija. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/1995DC23D08AA716C225808E002F9306?OpenDocument> [aplūkota 26.10.2019.]
20. Likumprojekta “Grozījumi Krimināllikumā” 27.11.2016. grozījumu anotācija. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/7318F47F694717E9C22576CB00505314?OpenDocument> [aplūkota 29.11.2019.]
21. Meņšagins V., Višinska Z. Padomju krimināltiesības. Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1952.
22. Mincs P. Krimināltiesību kurss. Vispārējā daļa ar U.Krastiņa komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005.
23. Mincs P., Lauva J. Soda likums ar kometāriem. Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevums, 1937.
24. Niedre A. Latvijas kriminālkodekss un komentāri pie atsevišķiem Latvijas Kriminālkodeksa pantiem. [b.v.] Valsts SIA “TIC”, 1997.
25. Pleps J. Komentārs Satversmes 116.pantam. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.
26. Pundurs A. Apsūdzība kriminālprocesā Latvijā, apsūdzības funkcijas un saturs, apsūdzības grozīšana, ar apsūdzību saistītie termiņi. Grām.: Kriminālprocesa likumam – 10. Pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi. Kolektīva monogrāfija – rakstu krājums Ā.Meikališas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015.
27. Puriņa V. Samērīguma princips kriminālsoda piemērošanā. Jurista Vārds, 2013, nr. 36 (787). Pieejams: <https://juristavards.lv/> [aplūkots 04.12.2019.]

28. Reigase A. Kriminālsoda – piespiedu darba – saturs un mērķis. Jurista Vārds, 2008, nr. 34 (539). Pieejams: <https://juristavards.lv/> [aplūkots 10.12.2019.]
29. Reigase A. Padomju krimināllikums. Rīga: Latvijas Universitāte, 1990.
30. Rezevska D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. 2.izd. Rīga: Daigas Rezevskas izdevums, 2015.
31. Rozenbergs J. Komentārs Kriminālprocesa 76.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Prof.Stradas-Rozenbergas K. zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
32. Strada K. Par kriminālatbildības noilgumu un procesuālo nozīmi. Jurista Vārds, 2000, nr.17 (170). Pieejams: <https://juristavards.lv/> [aplūkots 26.10.2019.]
33. Strada-Rozenberga K. Komentārs Kriminālprocesa 19.pantam. Grām.: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Sagatavojis autoru kolektīvs. Prof.Stradas-Rozenbergas K. zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019.
34. Strada-Rozenberga K. Kriminālatbildības noilguma konstatēšanas kriminālprocesuālā kārtība. Grām: Kriminālprocess. Raksti 2005-2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2010.
35. Traiņins A., Meņšagins V., Višinska Z. KPFSR Kriminālkodekss. Komentārs. I.T.Goļakova PSRS Augstākās tiesas priekšsēdētāja redakcija un priekšvārds. Rīga: Grāmatu apgāds, 1946.
36. Panainte R. The Principle of Humanism and the Principle of Opportuneness of Punishment - New Concepts in Realizing the Purpose of the Criminal Law. Logos Universality Mentality Education Novelty Section: Law 3, 2014.
37. Paolo S. The Purpose and Effects of Punishment. European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, 2001, Vol.9/1.
38. Simionescu E.G. Principles of Criminal Liability. Annals of the Constantin Brancusi University of Targu Jiu Juridical Sciences Series, 2017, no.4 (2017).
39. Авторский коллектив под общ. ред. В.И. Радченко. Уголовное право. Общая часть: Учебник. - Москва:ЗАО Юстицинформ, 2004.
40. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Под ред. В.И. Радченко, А.С. Михлина. – Санкт-Петербург: ООО Питер Пресс, 2008.
41. Постатейный комментарий к Уголовному кодексу Республики Беларусь. Pieejams: <https://bypravo.ru/postatejnyj-kommentarij-k-ugolovnomu-kodeksu-respubliki-belarus-obshhaya-chast-razdel-iii-ugolovnaya-otvetstvennost-glava-12-osvobozhdenie-ot-ugolovnoj-otvetstvennosti-i-nakazaniya-stati-82-96/> [aplūkots 10.11.2019.]
42. Уголовное право Российской Федерации. Общая часть: Учебник для вузов / Под ред. В.С. Комиссарова, Н.Е. Крыловой, И.М. Тяжковой. — Москва: Статут, 2012.

43. Уголовный кодекс РФ. Последняя действующая редакция с Комментариями.
Pieejams: <http://stykrf.ru/78> [aplūkots 09.11.2019.]

Normatīvie akti

1. Eiropas Padomes Konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu. Parakstīts Stambulā 11.05.2011. Pieejama: http://www.lm.gov.lv/lv/index.php?option=com_content&view=article&id=81063 [aplūkota 28.10.2019.]
2. 1903.gada 22. marta Sodū likumi. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/1281> [aplūkots: 16.10.2019.]
3. Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 08.06.2017. [01.01.2018.-22.05.2018. red.]
4. Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 13.12.2012. [01.04.2013.-02.04.2014. red.]
5. Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 21.10.2010. [01.01.2011.-12.07.2011. red.]
6. Kredītiestāžu likums: LV likums. Pieņemts 05.10.1995. [01.12.2019. red.]
7. Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [01.04.1999.-14.06.2000. pamata red.]
8. Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. [20.09.2019.red.]
9. Kriminālprocesa likums ar pārgrozījumiem un papildinājumiem līdz 1940.g. 17.jūnijam. Rīga: Tieslietu ģenerāldirekcija, 1943.
10. Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [26.10.2019. red.]
11. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālkodekss. Rīga: Latvijas PSR Augstākās padomes prezidija izdevums, 1961.
12. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas kriminālprocesa kodekss. Rīga: AVOTS, 1985. [01.01.1984. red.]
13. Latvijas Republikas Satversme : LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [03.12.2019. red.]
14. Latvijas Sodū izpildes kodekss: LV likums. Pieņemts 23.12.1970. [02.12.2019.red.]
15. Militārā dienesta likums: LV likums. Pieņemts 30.05.2002. [01.12.2019. red.]
16. Par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijas Republikas teritorijā: Latvijas Republikas Augstākās Padomes lēmums. Pieņemts 29.08.1991.
17. Pasta likums: LV likums. Pieņemts 04.06.2009. [28.10.2019. red.]
18. Psihologu likums: LV likums. Pieņemts 30.03.2017. [01.12.2019. red.]

19. Sodū likums ar pārgrozījumiem un papildinājumiem līdz 1940.gada 17.jūnijam.Tieslietu ģenerāldirekcijas kodificēts 1942.gada izdevums. Rīga: valsts tipogrāfija, 1942.
20. Sodū reģistra likums: LV likums. Pieņemts 10.10.2013. [01.12.2019. red.]
21. Karistusseadustik [Kriminālkodekss]. Pieejams:
<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/516052019002/consolide/current>
[aplūkots 10.11.2019.]
22. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas [Lieuvas Republikas Kriminālkodekss].
Pieejams: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555/asr>
[aplūkots 12.11.2019.]
23. Vāārteomenetluse seadustik [Pārkāpumu procedūras kodekss]. Pieejams:
<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/508042019014/consolide/current>
[aplūkots 11.11.2019.]
24. Уголовный кодекс Республики Беларусь [Baltkrievijas Republikas Kriminālkodekss].
Pieejams: <http://pravo.by/document/?guid=3871&p0=hk9900275> [aplūkots 10.11.2019.]
25. Уголовный кодекс Российской Федерации [Krievijas Fedreācijas Kriminālkodekss].
Pieejams: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody&nd=102041891> [aplūkots 09.11.2019.]

Tiesu prakse

1. Augstākās tiesas 07.07.2017. Lēmums lietā Nr. 12507001511, SKK 401/2017, Pieejams:
<http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/kriminallietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=1&year=2017> [aplūkots 16.11.2019.]
2. Augstākās tiesas 08.11.2018. Lēmums lietā Nr. 11823001414, SKK – 189/2018, Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 16.11.2019.]
3. Augstākās tiesas 29.11.2018. Lēmums lietā Nr. 15830108804, SKK-446/2018, Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 16.11.2019.]
4. Augstākās tiesas 04.06.2019. Lēmums lietā Nr.16870002309, SKK-17/2019, Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 16.11.2019.]
5. Rīgas apgabaltiesas 22.04.2016. spriedums lietā nr. 11516001510. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 11.12.2019.]
6. Vidzemes apgabaltiesas 23.05.2017. spriedums lietā Nr. 11355014812. Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 03.12.2019.]
7. Vidzemes priekšpilsētas tiesas 05.04.2018. spriedumā lietā nr. 11514005808 Pieejams:
<https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 16.11.2019.]
8. Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs. Statistikas dati par kriminālprocesiem, kas atteikti uzsākt vai izbeigi pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 377.panta 3.punktu. Npublicēts materiāls.

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Bakalaura darbs „Kriminālatbildības noilgums” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Darba autore: _____ Inese Ūpe

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Mg.iur. Evija Vīnkalna _____ (____.____.2019.).

Recenzents: _____.

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā _____.____.2019.

Dekāna pilnvarotā persona: _____.

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

_____. _____. 2020. prot. Nr. ____.

Komisijas sekretāre/-s: _____.